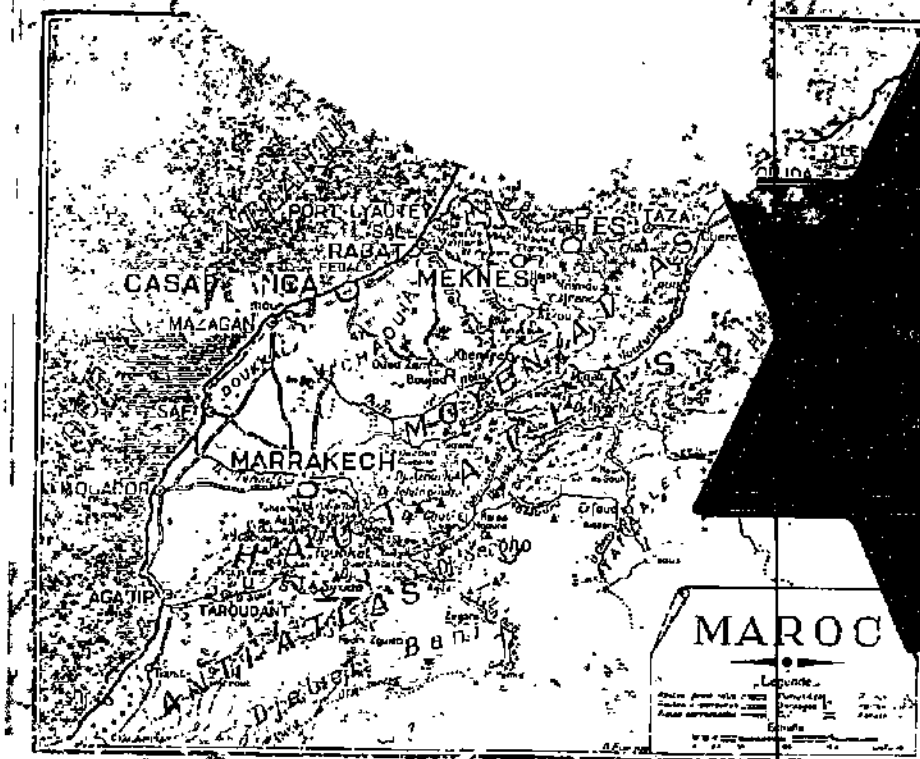

תולדות תנועת "השומר הצעיר" במרוקו

מאשר

הוצאת "המכון לחקר תנועות הנוער"
ליד המרכז לתעוד וחקר של השומר הצעיר,
גבעת חביבה — 1990

בלי חזן - איך תנועה

מדברי יעקב חזן

הקדמה

לספרו של חברנו, חבר קיבוצנו רפאל בן-אשר (ז'ורנו), נודעת חשיבות מיוחדת, כפולה ומכופלת.

ראשית, זהו ספר על מאבקה של יהדות מרוקו למימוש החלום הציוני של השיבה לארץ האבות, ולהגשמת חלום ההעפלה והעלייה על מנת להיות עם חופשי בארצנו. שנית, וכאן הייחוד שבספר, הוא מגולל את פרשת קורותיה של התנועה החלוצית-השומרית בארץ צפון-אפריקנית זו, שממנה כאו לישראל אלפי עולים, רוב מניינה ובניינה של יהדות ארצות המאגרב.

בעוד שעל התנועה החלוצית והשומרית בארצות אירופה וביבשות אחרות הופיעו ספרים ומחקרים לרוב, הרי על התנועה החלוצית-השומרית כמרוקו לא נכתב עד כה מאומה, ומכאן החשיבות הנודעת למחקרו ותיאורו החלוצי של רפאל בן-אשר על התנועה השומרית כמרוקו.

כשמדברים על יהדות צפון-אפריקה, ובמיוחד על יהדות מרוקו, עולים מייד הדימויים של יהדות דתית ומסורתית. על הנוער החלוצי-שומרי כמרוקו ובארצות המאגרב האחרות, נוער שהכשיר עצמו להגשמה חלוצית בקיבוץ בישראל, היה ידוע אך מעט.

אך חברנו רפאל בן-אשר עשה זאת. הוא השף, לראשונה, את האופופיאה המופלאה הזו של נוער שומרי, ציוני-חלוצי, בארץ מוסלמית זו ואת התפקיד המיוחד שמילאו המדריכים, המחנכים והשליחים בגיבוש הנוער ובהכנתו למשימותיו החלוציות.

הדברים הללו מרתקים גם כאשר הם מתוארים בלשון עובדתית, כי העובדות שרפאל בן-אשר מביא, הן הן החשובות והמדתקות את ליבנו.

מן החיבור עולה, שגם בקרב יהדות זו צמחו והשתרגו שורשי תנועת הנוער החלוצית-שומרית, ממש כמו ביבשות אחרות, וכך מסתבר שזכ, ששורשינו כעם וכתנועה אינם רק מפולין וארה"ב, אלא גם ממרוקו ומסוגים.

ויבורך חברנו רפאל, על שפתח לנו חלון וקרע לנו צוחר חדש אל עולם שלא הכרנו, ותיעד אותו עבורנו ולמען הדורות הבאים.

המהשבה לבתיבת חיבור זה נולדה במישאלה, שנעלה לפני כמה שנים הח' יחיאל הררי (תילק) ז"ל, מקיבוץ עין-שמר. במסגרת פעילותו רבת-השנים בסמינר גבעת-תביבה עסק גם בחקר תולדות "השומר הצעיר". והנה ראה, שבארצות המזרח, בעיקר במצרים, בטוניסיה ובמרוקו, קמו קינים של התנועה, אך לפועלם אין כל זכר בכתובים. ביוזמתו ובעידודו של חילק נתכתי את "תולדות תנועת השומר הצעיר בטוניסיה". אחרי הופעת הספר שוב לא הירפה ממני, חזר וביקש ממני לכתוב את תולדות התנועה במרוקו. כעזרתו ובעידודו התחלתי במלאכה הקודש. נפגשתי עם כל השליחים פזורים בארץ, והקלטתי את עדויותיהם מתקופת הפעילות שלהם במרוקו החל משנת 1948 עד 1973 - כחצי יובל-שנים של עבודה למען התנועה, במטרה לתקוע את יתר הציונות החלוצית באר לא נודעת.

לאחר שהלך תילק לעולמו המשכתי את העבודה בעידודו של החבר דוד זית, מנהל המכון לתיעוד וחקר של השומר הצעיר בגבעת-תביבה. עתה עלה בידי לסיים עוד פרק ולמלא בכך את מישאלתו של היקר באדם, חילק הררי ז"ל. לגבי התנועה במצרים יש יסוד לתיקוה, שיקום אחד מבונריה ויתנדב לחקור ולרשום את תולדותיה.

כיליד טוניס, היוזתה יהדות מרוקו בשבילי עולם חדש לגמרי. טוניס ומרוקו נמצאות בשני קצות אפריקה הצפונית. המרחק ביניהן כשלושה אלפים קילומטרים. ההיסטוריה וההתפתחות הפוליטית בשתי הארצות היו שונות לחלוטין. בתחילת שנות החמישים עסקתי בליזוי אניות, שאספו עולים ממצרים ומצפון-אפריקה, אשר המתנינו בנמלי איטליה, צרפת וגיברלטר.

ישנתי תקופות ארוכות במרוקו בשליה הסובנות היהודית. עד היום אני חי תחת הקסם של הארץ הנפלאה והעשירה הזאת, מרוקו, והקסם של הנוער התוסס שפגשתי שם. נועה זה עלה ארצה ללא הכנה מספקת וכלי מנהיגיו. הוא סבל סבל רב, עד שהצליח בדרך ייסורים להיקלט בארץ וליסול חלק נכבד בגל מערכות החיים במדינת ישראל. ידיים וחברים עמדו לימיני בעצה ובהדרכה, ואני מניע כזה את תודתי לכולם, ובמיוחד לחיים סעדון, הוקר תולדות יהודי צפון-אפריקה.

אני אסיר תודה לאשר שופט שהתמסר בהרבה רצון טוב לעריכתו הסיגנונית של הספר.

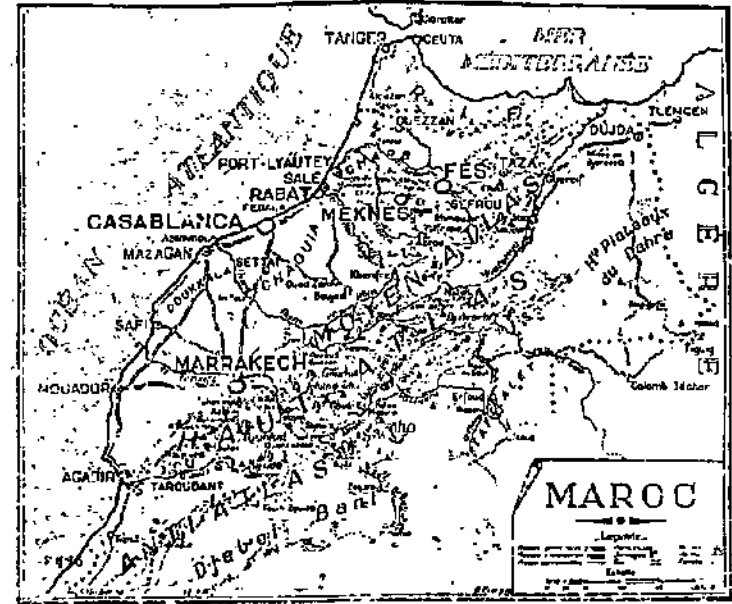
תודה למכון לחקר תנועות הנוער על הוצאת הספר בצורתו הנאה. עזרה רכה קיבלתי מהארכיון הציוני המרכזי ומארכיון השומר הצעיר בגבעת-תביבה.

תודה מקרב לב לבל השליחים שריאיינתי. עדותם איפשרה לי לספר את תולדות השומר הצעיר במרוקו, שהתקיים כתנועה כמשך כחצי יובל-שנים, וחיה מעין אפופיאה של חינוך והבשרה של הצעירים בקהילה עתיקת-יומין זו, ולתאר תולדות העלאתה של קהילה זו ממרוקו למולדת בארץ ישראל.

ולבסוף, לארלט, אשתי, שעודדה אותי לאורך כל הדרך - תן תן.

רפאל כן-אשר

כפר מנחם

מרוקו - סקירה כללית

מרוקו שוכנו בצפון-מערב אפריקה, לחוף האוקיינוס במערב והים התיכון בצפון. במזרח ובדרום היא גובלת באלג'יריה ובדרום-מערב משתרע מדבר סהרה. המבנה של מדוק דומה במיקצת למבנה של ישראל: איזור השפלה מיושב בצפיפות ביישוב חקלאי ועירוני, במרכז הארץ משתרעת קשת של ריבסי הרים החוצים את מרוקו מדרום לצפון, מעין עמוד-שידרה, ופיסגותיהם מכוסות שלג-עד (ג'בל טבקל - 4,165 מטר). בין ההרים גבעות רבות, ובעמקים זורמים נהרות ונחלים רבים-הנשפכים לאוקיינוס האטלנטי. ריבוי הנהרות מאפשר השקיהם של שטחים נרחבים עד למבואות המדבר. הגדולים שבהם: נוהל אל רביע, אורבו ב-600 קמ' נשפך ליד קאואבלאקה, ונחל אל מלויה הזורם בין אלג'יריה למרוקו, ונשפך לים התיכון.

האקלים הוא ים-תיכוני עם ניגודים רבים בין האזורים השונים, ואלה גם יוצרים ניגודים בין הברברים, הגוודים והמקומיים. במחצית האוכלוסייה במרוקו היא ממוצא ברברי, רובם המכריע חקלאים ומיקצתם רעים. הם מרוכזים בעיקר באזורים ההרים, בערבות ובגאות המדבר. שפתם שונה מן הלשון הערבית, ויש להם מינהגים משלהם. הגיוון האתני, וקשת המצבים החברתיים - למן עתיקים מימי הביניים ועד מודרניים, המשולבים ומעורבים חזת האיחוד של תאיסלם, והאנאברוניזם המצוי בכל מקום, הם

המעניקים לנוף האנושי המרוקני את אופיו החביב.

שיטחה של מרוקו הוא למעלה מחצי מיליון קמ"ר. השטח גדל בשנת 1976 עם סיפוח חלק של סהרה המספרדית והגיע ל-659,920 קמ"ר.

האוכלוסייה מונה יותר מ-21 מיליון נפש, כשליש מהם תושבי הערים הגדולות. מרוקו היא ארץ חקלאית והיא עשירה בתחנות כוח הודות לסכרים כמורד הנהרות. מיברות הפוספאטים שלה הם מן הגדולים בעולם. ארץ זו עשירה מאוד באוצרות טבע: נפט, ברזל ומתכות אחדות, שהפקתם משנה את נופה של מרוקו בקצב מואץ. מרוקו של ימי הביניים חיה ליד מרוקו המודרנית וזו אינה מוחקת את המסורת העתיקה, לא באמנות, לא בהלך המחשבה ולא באורח החיים היומיומי.

תולדותיה של מרוקו פוזבו על ידי שרשרת ארוכה של כובשים זרים: הרומאים, הביזאנטים והערבים. שושלות רבות של שליטים כבשו אותה. האיסלם הופיע בעולם הכרברי במאה השמינית מבלי לשנות את חיי התושבים, למרוח שהתאסלמו. התורכים העותמנים לא הצליחו להיכנס למרוקו.

במאה ה-19 הפכה מרוקו לאחד היעדים החשובים של הקולוניאליזם האירופי. צרפת הייתה המעצמה הגדולה, שהצליחה להשחלט על צפון אפריקה. באביב 1912 הפכה מרוקו לפרוטקטוראט של צרפת, אך רק בשנת 1934 הייתה נחשבת של צרפת על מרוקו מלאה. אחרי מלחמת העולם הראשונה, חזרו צעירים רבים משכבות הבורגנות הבינונית והזעירה מלימודים בצרפת עם רעיונות של חופש, שיוויון ואחווה, בהחלם לסיסמה של הדגל הצרפתי והקימו תנועה להתעוררות לאומית. מיפלגת האיחויקלאל (עצמאות), שדוכאה באכזריות על ידי הצרפתים.

בשנת 1936, עם עליית החזית העממית בצרפת, קיבלה מרוקו כמה חירויות, בגוף הקמת

איגודים מיקצועיים, שהחנפצו על הגל העכור של הריאקציה הצרפתית, שישבה במרוקו. כימי ממשלה ירשי בצרפת (מאז 1940), שלטו במרוקו ועדוה-שבתה-הנשק של הציר ברמניה-איטליה. בנובמבר 1942 נחתו צבאות בעלות הברית, ומרוקו הפכה לבסיס במלחמה נגד הציר. מרוקו השתתפה במאמץ המלחמתי של בעלות הברית, בעיקר במיסגרת הצבא הצרפתי, וזה נתן דחיפה גדולה להתחלתה וקבע את הנטייה שלה למערב. תקופה חרשה נפתחה בתולדות מרוקו באומה מוגרבית מלונכדת, שעלתה על המפה העולמית. היא עברה מאורח חיים איטי וכלכלה פרימיטיבית לפני המלחמה, לפעילות מאומצת ולהחפתחות עצומה אחריה, בעיקבות הכרוח האמנה האטלנטית, אשר הבטיחה עצמאות לכל העמים.

המיפלגות הפוליטיות החלו לתבוע בגלוי את כיטול מישטר החסוה, ומתן עצמאות מדינית למרוקו. התנגשויות רבות וחמורות פרצו בערים הגדולות, אבל צרפת ידעה לתמרן בין

הפלגים היריבים והשכטים השונים ודיכאח כל הפגנה. צרפת נשענה על השכבות הטיאודליות ועל השכטים הברברים מהדרום, שבראשם עמד הפחה הישיש של מאראקש, חאו אל גלאוי.

בינואר 1944 בינסה ממשלת צרפת כראשות דה גול את ועידת העמים הקולוניאליים בבראזאווייל, כדי להצהיר על רצונה של הרפובליקה הרביעית להעניק עצמאות הדרגתית לכל המושבות שלה, מעין אוטונומיה פנימית תחת גג של איחוד צרפתי. אך הממשלות הרבות של הרפובליקה הרביעית לא עמדו בהבטחתן.

במרוקו הוקמה אספה לאומית מייצגת, אשר חבריה מונו על ידי המושל הצרפתי. הסולטן מוחמד החמישי, שחתנגד למדיניות זו, הודח ב-20.8.1952 והוגלה לאי מדגסקר. במקומו הוכתר וודו מוחמד בן מולאי עראפה, עושה דברם של הצרפתים. 1953 הייתה שנת התפוצה, שנה מברפת למרוקו.

הדחת המלך נקנה תנופה עצומה למיפלגה האיסתיקלאל, הכישלון הצרפתי בדיאן-ביאן-פו במלחמה. הדרו-סין המריץ וליכר את כל הגזרמים נגד השילטון. צרפת נאלצה להחזיר את הסולטן המורח לכה-המלוכה ולהעניק למרוקו עצמאות מליאה בעבור שנה.

ב-5.7.1956 הגיעו ממשלות צרפת ומרוקו להסכם על עצמאות וחתמו עליו גם מעצמות אירופה ואפצות-הברית. גם האיזור הספרדי עם טאנג'יר צורף למרוקו השלמה. במשך השנה פונה רוב הצבא הצרפתי, זאילו בסיטי הצבא האמריקני נותרו בעינם והשתלכו במערכת בסיטי ברית נאט"ו.

בסוף 1958 הצטרפה מרוקו לליגה הערבית. מיפלגה האיסתיקלאל, שהייתה הבוח המרכזי בממשלה, התפלגה, ומרוקו נקלעה למשבר פוליטי. במאי 1960 פיזר המלך את הממשלה, התייצב בעצמו כראש-ממשלה חדשה ומינה את בנו, מולאי חסן השני, לסגנו. במות המלך

ב-1961 היה חסן למלך, הקים ממשלה חדשה ועשה את מרוקו למלוכה

קונסטיטוציונלית-דמוקרטית.

הקו המנחה את ממשלת מרוקו הוא ההצהרה בזכות הכנה ושיתוף פעולה בין מדינות בעלות מישטרום שונים ובעד "נייטרליות חיובית". לממשלת מרוקו אין קו פוליטי ברור, ועמדתה היא פרגמטית ומתוחכמת.

ה ק ה י ל ה ה י ה ו ר י ת

ראשית התיישבותם של היהודים במרוקו - במאה הראשונה לפנה"ס. היו אלה סליטי המרד היהודי בקירני ובמצרים, שדוכא על ידי הרומאים, בנייתם סוזורים ויורדי-ים, אך מרביתם היו חקלאים. הם נתקבלו בסבר טנים יפות על ידי הכדברים. במאה השישית, אחרי הביבוש הביזאנטי, נמלטו היהודים להרי האטלס.

במאה התשיעית הגיעו פליטים נוספים מצרים ומספרד. אלה הקימו בעיר פו שכונה ניפורת, וקהילה זו הפכה למרכז של תורה ושל תרבות יהודית. בין הרבנים המפורסמים של קהילה זו נמנה ר' יצחק אלפסי (הרי"ף), מגדולי הפוסקים. גם הרמב"ם ישב בפו, ושם כתב את "איגרת השמר".

שיגשוגה של יהדות מרוקו נפסק במאה ה-11 עם ביבוש הארץ על ידי האלמוראביטין ואתריהם על ידי האלמוחידיון. גל נוסף של פליטים, שהגיעו למרוקו אחרי גירוש יהודי ספרד ופורטוגל, יצר שיכבה של מומחים במלאכות רבות וכסחור-תוך, אבל מצבם של רוב יהודי המקום לא שפר. אין לשכוח, שמראשית האיסלם, היו היהודים "דמי" (אנשי חסות).

ב-1882 נוסד בית הספר הראשון של "אליאנס" (כ"ח) בטואן, ועד תחילת המאה העשרים קמו בתי-ספר יהודיים ברוב קהילות מרוקו. לפי סקר של ה"ג'זינט" היו ב-1944: 17,000 תלמידים ותלמידות בתי-הספר של "אליאנס", 3,000 בתי-ספר צרפתיים, זאילו 18,000 לא למרו כשזם בתי-ספר. עד לעצמאות מרוקו, רוב הילדים היהודים ביקרו בתי-ספר בעזרת ה"אליאנס" והמוסדות הכינלאומיים "אורט", "אוזח" וח"ג'זינט".

עם ההתפתחות הכלכלית של מרוקו חל תהליך של עיור. היהודים, שבאו מהבפרים לעיך קזבלנקה, פנו קודם כל לאיזור היהודי, שנקרא "מלאח". היהודי איכסן את משפחתו בחדר שבזר, והתחיל להפש עבודה לפרנסתם. המישפחה גדלה במעט מידי שנה... הדור הצעיר שלמד בבית-הספר, הושפע מהעיר האירופית, מהקולנוע, מהרדיו ועוד. מגמתו הייתה לצאת מהמלאח, כאשר התנאים יאפשרו זאת, ולגור ברובע האירופלי, אבל בקירבת המלאח, שבו גרו הזריו.

אין תומות סביב המלאח של קזבלנקה, אבל הוא מגודר בכרזות פירסומת גדולות, המבסות על הטרגדיה של הצפיפות ושל תנאי התברואה הקשים ביותר. מצב הדיוור בעיר הגדולה לא הצליח להדביק את הריבוי הטיבעי של האוכלוסיה.

למרות המראה החיצוני המדבא של האיזור היהודי, היו המישפחה עשויים מאור. ריכוזם של היהודים ברובע אחד איפשר להם לחיות ולארנן את הייהם בהתאם למינהגים המסורתיים. השמחות, אירועי המישפחה, החגים, ולימוד התורה, היו מפותחים מאור.

החילה, הישיבה של היהודי בגיטו לא נחשבה בהשפלה. המלאה היה נחשב מיבצר, שאיפשר ליהודים לחיות בו כנהנינים שלווים. המלאה היה עיר בתוך עיר, זאין השניים דומים. לא היה זה גיטו כמו באירופה, אלא שכונה צפופה של היהודים, כמו השכונה המוסלמית הנקראת "מדינה". האימפריאליזם הצרפתי היה אולי הפתור ביותר, והיה מוכן לתת ליהודי את כל מה שיבטל אותו כלאום. הוא היה מוכן לקבל את היהודי, אבל לא לקלוט אותו, למרות שהיהודים שירתו את הממשל הצרפתי וגם את זה המוסלמי, בכושם הכלכלי.

תירף הפרוטקטורם הצרפתי, תיו רוב היהודים תחת הסות השליטים המקומיים, ואלה ידעו לבצל את כישוריהם ותוכמתם של היהודים לביסוס מעמדם. יהודי חי בטוב כל עוד השליט היה מעוניין בו. עם שינוי מעמדו של השליט, נדחק היהודי הצידה, כלי אפשרות להגן על תיו או על רכושו. הסתור העשיר נשאר איש הסולטן והיה קשור איתו בקשר אישי. "אולד אל בלד" או "סחכ-א-סולטן" הם ביטויים המתארים את מצבם חסר היציבות של מישפחות יהודי מרוקו, ואלה פיתחו תרבות חיים מיוחדת, שנבעה מן הצורך להסתגר בפני הלתץ החיצוני ולא להפגין עושר.

זובם לא זנחו את מיסגרתם הקהילתית ולא עסקו בפוליטיקה. הקשרים בין המוסלמים ליהודים היו בדרך כלל טובים ואף ידידותיים, אבל עם הרבה ריעות קדומות הרדיות. חופפה של "קדושים" יצרה יחסים מבזבזים. יש במח קברים קדושים זמוקדי עליה-לרגל משתופים ליהודים ולמוסלמים.

יהודים היתה אוטונומיה בעינינו השיפוט האישי, שבוצע במרובים גדולים על ידי תי דין רבניים מתוונים, ובמרכזים קטנים על ידי רבנים מיפוי-כות. בראבאט היה ית-דין גדול לעירעורים.

חורי שהוכרזה עצמאות מרוקו פוזרו וערי הקהילות, ורמקומם מנו על ידי המושלים ומרוקנים פקידים, בדרך כלל יהודים אמידים, שצייחו לשילטון. לא היתה מערכת שרים בין הקהילות השונות, והפיזור היה גדול; יהודי מן העיר ראבאט הרגיש זר קרב יהודי מאראקש, ומרגיש שונה וזר בקרב יהודי פו או מקנס - כל קהילה ואופיה מיוחד.

מרוקו כולה היו כ-120 - 130 קהילות יהודיות; אלה מנו בין עשרות אחדות של נפשות עד לאלפים, והיו מרוכזות סביב שיבעה מתחנות עיקריים: קובלנקה, פז, דאבאט, קנס, מאראקש, זוג'יה ואגארי. בכל מחוז היו קיימים בין עשרה לעשרים יישובים זרדיים. גם באיזור הספרדי התקיימו כעשרים קהילות קטנות, בנוסף לקהילות הגדולות ל סטואן וטאנג'יר. השפעות שונות ורכות התנגשו יום בתי הקהילות היהודיות

(ברבריות, ספורדיזם וגם השפעות, שמקודן לארצות אירופיות נוסף לצרפת).

ניתן לחלק את היישוב היהודי לשלוש שכבות:

(1) חושבי הכפרים הפוזדים וחושבי המלאה בערים הגדולות, שהיו יותר ממתצית היישוב היהודי.

(2) השיכבה הזעיר-בודגנית של פקידים, סוחרים ועירים, בעלי מלאכה ומתזכיס למיניהם.

(3) השיכבה השלישית מנתח מיספר מישפחות עשירות בעלות רכוש, ומישפחות של בעלי מיקצועות חופשיים, שבניהן רכשו השכלה בבתי-ספר בצרפת, בתיקווה לקבל אזרחות צרפתית, שבמדוקו עצמה לא ניתן היה לקבל אותה.

הנוער לא נמשך אחר הנהגת הקהילה שכיוי הרבנים ונכבדים עשירים. אף שהנוער נשאר קשור למסורת היהודית הוא במשך לעולם המודרני כלבוש, כשפה ובחנתנהגות החיצונית. הנא חיפש מיסגרות חרשות. למרות החינוך הדתי והמסורתי, יהודי במרוקו לא חבש ביפה ולא גידל פיאות ולא הייתה קיצונית דחית במרוקו.

הנוער, שהתנתך בבתי-ספר של אליאנס נתפס כעיני הערבים כנציג הצרפתיות, שאין כל מקשר חברתי-תרבותי בינו לבין האוכלוסייה הסוכבת אותו. המוסלמים נשארו אדישים להתמערבות, לכן נוצרה התפתחות דיפרנציאלית בין האוכלוסייה המוסלמית לבין זו היהודית.

היהודים, למרות ה"לל, נשארו מיפוט מוגן ולא אורחים כדרנה ראשונה. היום בין עשרת אלפי היהודים שנותרו במרוקו, יש כאלפיים עניים מרודים. בבית-הספר של "אורט" מבקרים כ-400 תלמידים ותלמידות. הם נחשבים כמועמדים ליציאה מארץ מרוקו עם סיום לימודיהם.

מנכ"ל "אורט" העולמי בדברו על מרוקו אמר: "המשכיות שהייעלם הצעירים אינם נשארים. העשירים נשארים כדי להתעשר יותר. הקהילה הולכת ומוזקמת. בתי ספר של "אורט" ישארו במקום כל עוד יידדש. זהו צורך השעה". (לפי דו"ח של משלחת אמריקנית במרוקו כ-1984 ב"סנט לואיס ג'ואיש ליוף", מפי שרה מיירט ("במערכה" מס' 293 - מרס 1985).

במרוקו קיימות כמה ישיבות "אהלי יוסף יצחק" ופנימיות לבנות ("בית רבקה" של חסידי לובאביץ). לפי "מחברות" של אליאנס מס' 214 (פברואר 1987) קיימים במרוקו שמונה מוסדות חינוך במיסגרת של "אליאנס איתיחאד" עם 1280 תלמידים; כולל בית ספר של "אורט" לבנים ולבנות.

ה צ י ו נ ו ת כ מ ר ו ק ו

מרוקו לא עברה תהליכים פוליטיים, כלכליים וחברתיים כמו ארצות אירופה. הקהילה היהודית שם עברה שלבים רבים מהציונות המשיחית המסורתית-דתית עד שהגיעה למחשבה של הציונות המודרנית. אגודות ציוניות היו קיימות ברחבי מרוקו מאז חקונגרס הציוני הראשון. עיקר פעילותן היה בהפצת השקל, איסוף כספים לקרנות הלאומיות וכן תרומות ליהודי מזרח-אירופה, שסבלו מהפוגרומים ולעזרת היהודים בפלשתינה. השליחים שביקרו במרוקו עסקו בחתרמות וכמעט לא דיברו על הצורך כעליה; ככל זאת העליה ל"ארץ הקודש" הייתה במינהג מושרש אצל יהודי מרוקו.

כן נוסדו קהילות מרוקניות מפותחות מכהינה דוהנית וכלכלית בירושלים, בטכריה, בצפת ובחברון. הייתה זו עליה עירונית בעיקרה, שתרמה תרומה ניכרת להתפתחות היישוב היהודי בארץ ישראל.

ל: הפעולות הציוניות במרוקו התנהלו סביב כחי-הכנסה או במועצות סגורים, כי השילטנות הצרפתיים לא איפשרו כל פעילות ציבורית גלויה ולא נתנו אישור להקמת אגודות הציוניות. הם נהגו לקיים פיקוח חמור על התרומות ושמידה קפדנית על כל עליה, שבא לסיוע במרוקו. המדיניות האנטי-ציונית של הצרפתים מקורה בהנחיות, שקבע בשנות העשרים השליש הצרפתי הגנרל ליוטה, על מנח לא לשבש את היחסים, שברקמו אין שילטנות הפרוטקטורט למוסלמים ומתוך חשש, שהכרה בתנועה הציונית עלולה הייתה גרום להופעת תנועה לאומית ערבית במרוקו.

כתי-ספר של תברת כ"ח (אליאנס) ייצגו עמדה מנוגדת לרעיון הציוני. מגמת החברה הייתה לשפר את מצב היהודים במרוקו על ידי רפורמות מקומיות. היא דגלה ברעיון שאפשר לפתור את בעיות היהודים כמקום מושבם, בניגוד לציונות, שקראה לעקירה מן הגולה ולעליית היהודים למולדת. הציונות הייתה גורם מפריע לאמנציפאציה של היהודים במקום מושבם.

לכן האליאנס והצרפתים שיחפו פעולה במניעת חדירה הציונות למרוקו. זו הייתה עמדת האליאנס מאז היווסדה, עמדה שהשתנתה כאופן הדרגתי עם התגברות האיום הנאצי. היסוד החזית העממית בצרפת (התחזקות הכוחות העממיים הערביים במרוקו, וכן הדיתה והפעולה האנטי-ציונית של המופתי למרוקו, גורמים אלה עירערו את הביטחון של הרוב הגדול של יהודי מרוקו בהמשך הקיים בגולה.

בשנת 1936, בלחץ אישים פוליטיים בצרפת עצמה וגורמים בינלאומיים, קיבלה הפדרציה הציונית אושר להתקיים במרוקו, אולם רק בסניף של הפדרציה הציונית של צרפת. החנהלו מאכקים בין מנהיגי הקהילה, שדגלו בפיתוחם "אוניון מרוקאן" בהשקפה, ש"ציון היא מרוקו" לבין העיתון הפרו-ציוני "העמיד המאויר" שלחם נגד מגמה זו. חלק קטן מן הנוער נמשך לפוליטיקה הצרפתית (איגודים מיקצועיים, אירגוני נוער סוציאליסטי או קומוניסטי, הליגה נגד אנטישמיות ל.י.כ.ה.), שפעלה נגד חוגים אנטישמיים שהיו קיימים בקרב המתישבים הצרפתים במרוקו ("צלבי האש", "אירגון לאומי צרפתי").

למרות הכל; הציונות הגיעה לכלל גיבוש, דבר שבא לידי ביטוי כנאומו של ש.ד. לוי בווידה הארצית השלישית של ציוני מרוקו, שהתכנסה בקזבלנקה כפברואר 1938, וקבעה, כי "מרוקו אינה ציון".

הפדרציה הציונית עזרה לאגודות הקיימות לפתח את פעילותן. האגודה הגדולה "קארל נטר", תנועה צופית פרו-ציונית שהכריזה היו מבוגרי האליאנס, פעלה בקזבלנקה. האגודה "בן יהודה" דגלה בהכשרה הקלאית, ואגודות אחרות עסקו בלימוד השפה העברית. נחיתת צבאות בעלות-הברית במרוקו ב-8.11.1942 הביאה את יהודי מרוקו לידי מגע עם אלפי תיילים יהודים וכן עם רבים מטלטי אירופה, שיצרנו מנוף להתפתחות הציונות במרוקו.

שני שליחים ישראלים, שהתחזו לקציני ביון של צרפת החופשית, הצליחו להגיע למרוקו בינואר 1945: אפרים פרידמן-דיגאל בהן, מקיבוץ בית-אורן. מיד התחילו לפעול בקרב חברי תנועת "קארל נטר". הנוער היה צמא למידע ציוני; הם שוה במרוקו רק כאורש ימים, אבל הספיקו לזרוע את הזרעים הראשונים לעלייה ולהגשמה חלוצית. בקיץ אותה

שנה עלתה הקבוצה הראשונה של עשרה צעירים לקיבוץ בית-אורן. הקבוצה השניה פנתה לקיבוץ רתי. הסובנות הקציבה את עשרים הסרטיפיקאטים הראשונים. בוועידת הפדראציה הציונית שהתקיימה בשנה 1946, היו ויכוחים קשים והתנגדות לעליה. ותיקי האליאנס, שהשתתפו בהנהגת האירגון הציוני השתמשו בציונות במיסגרת לפיתרון הבעיות הקהילתיות. אז קמו הסניפים הראשונים של מיפלגות ציוניות: מפא"י ו"הפועל המזרחי".

הנוער היה מוכן להצטרף לבל תנועה, שתבטיח לו עלייה לארץ ישראל בלי שום הכנה רעיונית. גם פה היה ניסיון להקים את "החלוץ היחיד". תנועות הנוער של דרום, גורדוניה, הבונים, בני-עקיבא, הכשילו ניסיון זה. אחרי תבוסת צבאות ערב וההכרזה על הקמת מדינת ישראל לא הסתירו יהודי מרוקו את שימתם, והמאסלמים - את מפח נפשם.

בשנות החמישים קמו במרוקו כל תנועות הנוער הציוניות והחלוציות: הנוער הציוני, הבונים, בני-עקיבא, בית"ר, דרום והשומר הצעיר. כל התנועות פעלו במרץ לאירגון הנוער ולחינוכו במקום, למרות חלחך האדיר לעליה מיידית. במארס 1949, עם הקמת המישור לעליה "קדימה", נכנס זרם העליה למסלול מבוקר: עליית הנוער עסקה בעליית הנערים עד גיל 15. המדור לעליית צעירים טיפל בגילאי 16-20. העלייה הייתה בגאולית במיסגרת של מינסות עליה, שקבעו הצרפתים, עד להתברר העצמאות במרוקו, אז נסגר משור העליה ולא חודשו היתרי השויה לשליחים.

החלה עבודה קדחתנית כדי לורו את עוינת מרוקו. הופצו כרוזים שקראו ליהודים לעלות ארצה לפני סגירת השערים. כחודשים שנותרו, תוסלו בין לילה כפרים שלמים, שאנשיהם הובאו הישר לאוניה, ללא שום סלקציה.

מאוחר יותר, בשנות החמישים, בתקופת העליה הגדולה לישראל, נוצרו קשיים גדולים בקליטת העליות, ובמרוקו הונחה שיטת הסלקציה, שגרמה להתמרמרות בין העולים. תקופת הסלקציה לא מנעה מאף יהודי, בסופו של דבר, להגיע לישראל. המיפלגה המרוקאית הגדולה והשלטת הודיעה, כי מי שיעביר את חונו אל מחוץ למרוקו ייחשב לבוגד, אבל רוב העולים לישראל באו מהשכבות העניות ומעולם לא צברו הון.

החל מיוני 1956 ירדו העלייה והפעילות הציונית למחרת, ואימצו להם שיטות עבודה, אמצעים ורבים שונים לגמרי מהקודמים. הייתה זו תקופה של פעילות מפוארת של שליחים ישראלים ושל יהודים מקומיים להגשמת העלייה ולהגנה על הקהילה היהודית מרוקנית. האסון המהיר של טביעת האוניה "אגוז" מול חופי גיברלטר, גרם לעזיבת עמוק אצל יהודי מרוקו, ובעולם היהודי בכלל. לתץ של גורמים בינלאומיים עורר את רעת הקהל בעולם למען הענקת זכות עלייה ליהודי מרוקו. גם מישלחת של מועצת הקהילות נתקבלה אצל המלך מוחמד החמישי, שחכטיה להתיר ליהודים לקבל אשרות-יציאה ממרוקו*.

אחרי מות המלך, כחודש לאחר מכן, המשיך גם בנו-יורשו חסן השני במדיניות העלייה החופשית, שהתנהלה בשקט וללא הבלטה.

(* בזמן קבלתה לאו"ם חתמה מרוקו על "אמנה לזכויות האדם".

חנועת השומר הצעיר במרוקו ועבודת השליחים מארץ ישראל

חנועת "השומר הצעיר" שהייתה בין תנועות-הנוער הראשונות של העם היהודי בעת התרשה, בכשה חלק גדול של הנוער היהודי בבל אירופה מאז מלחמת העולם הראשונה, החקמה קינים ברוב המדינות. זוהי תנועת-נוער במלא מובן המילה, שפעלה נגד המציאות הא-נורמאלית של הקיום היהודי בגולה ונגד תופעות הניוון שבה. השומר הצעיר פיתח שיטה חינוכית משלו, שאומצה אחר כך על ידי תנועות הנוער החלוציות האחרות, שקמו בעיקריות, ולמדו מהרבות ומניסיונות.

הייתה זו תנועה עצמאית, בעלת ערכים חינוכיים וחברתיים. יחידת היסוד בה הייתה "הקבוצה החינוכית", שבה נתמזג חינוך הפרט עם חינוך קולקטיבי, וזו הייתה עריסת היחידה הקבוצתית בארץ. ההגשמה החלוצית האישית שימשה יסוד מתייב ומוקד מרכזי.

תנועת השומר הצעיר על כל מיטענה החינוכי והתרבותי מצאה כר פעולה נרקע פוריה להשתרשותה ולהתפתחותה גם בארצות האיסלם, בעיקר בשלוש ארצות: מצרים, תוניס (החל משנת 1928), ומרוקו (אחרי מלחמת העולם השנייה).

עם תום מלחמת העולם השנייה נעשו גישושים ראשונים למצוא דרך לשיגור שליחים שלנו לצפון-אפריקה, אך אלה נתקלו בסירוב מוחלט מצד הסוכנות היהודית. אחרי הקמת

העלייה לישראל ממרוקו
1948 - 1971
לטי נהוגי הלישבה המרכזית לסטאטיסטיקה

השנה	1950	1951	1952	1953	1954	1955
מס' עולים	4510	7686	4904	3071	8211	25100

השנה	1956	1957	1958	1959	1960	1961
מס' עולים	36419	8899	1897	3361	4169	11517

השנה	1962	1963	1964	1965 - 1971
מס' עולים	35873	37016	15807	30153

עד 1956 התנהלו הפעילות הציונית והעלייה לארץ ישראל באורח לגאלי. לאחר מכן ההארגנה העלייה באופן תשאי.

המדינה, בשנת 1949, נתמנה יעקב זרובל לחבר הנהלת הסוכנות מטעם מפ"ם, והיה לראש חגוף החדש שנקרא "המתלקה ליהודי המזרח התיכון". מנהל המתלקה היה ד"ר אברהם נוד, שהיה חבר קיבוץ עין-שמר ועסק רבות בטיפול בנוער בארץ.

מטרת המתלקה הייתה להקים מרכזים שבנותיים לעבודה סוציאלית חינוכית בדיכוזים יהודיים בארצות ערביות אחרות, כדי ללחום בעוובה הרבה בקרב הנוער שם.

עבור יהודי מרוקו הוקם משרד מרכזי במלאה של קאזאבלאנקה ברחוב אל-קאראמה 41, שטיפל ב-400 ילדים, בהנהלתם של גרשוני ורחל חסין. אלה, יחד עם שמונה שליחים נוספים, חברי מישלחת חנוכי תנועות הנוער החלוציות, עבדו במרכז השכונתי להכשרה סוציאלית והרבותית.

במישלחת היתה גם מרים מיוחס (אנגלברג) החברה שלנו, צעירה ילידת רומניה מקיבוץ עין-שמר, שהגיעה בנציגות ויצ"ו הישראלית, ושהתה במרוקו עם דרכון ישראלי לגאלי באישור השילטונות. המישה מאנשי המישלחת נתקלו בקשיים גדולים בקבלת אשרות בניסה למרוקו.

הקשיים נבעו בעיקר מפעילות המוסד לעלייה במרוקו, שפעל מאז 1948 בהנהלתו של סמי לוי. המוסד היה בשליטת אנשי מפא"י שלא היו מעוניינים שאנשי המתלקה של מפ"ם יגיעו למרוקו, ובלי המלצתו של מוסד זה אי-אפשר היה לקבל ויזה מהשילטונות הצרפתים. כל ההשתדלויות של נציגי המתלקה כפריו, משה רביר (רבינוביץ) חבר גליל-ים ואלי פלג מקיבוץ גת, לא נשאו פרי.

אחרי המחנה של כהורשיים בפריו, החליטו הנציגים כפריו להעביר את חברי המישלחת למרוקו בעזרת ניירות מזוייפים. כך הגיעו חברי המישלחת למרוקו באמצע 1951, חרף ההכשלה של מוסד העלייה.

מערכת היחסים העכורה נמשכה גם במרוקו והמישלחת הזו נתקלה בעוובה כעיוונות

ובזיליול מצד המוסד לעלייה, שטען, שהפקידות המקומית מספיקה לטיפול בכמות העולים שנרשמו ונשלחו ארצה. פקירות זו, כך נטען, אינה יכולה לעסוק בהורכה, בחינוך או בהסברה רצינית על המיפעל הציוני ועל מדינת ישראל, וגם אין צורך בכך.

אחד מחברי המישלחת היה אברהם בן-דוד יליד בולגריה. הוא הגיע לקיבוץ דרך עליית-הנוער, ועם התבגרותו היה לחבר בעין-שמר. ככל שאר החברים נאלץ מידי פעם להתחיל ויזה וניירות כפריו ולחזור למרוקו.

אלפי ילדים יהודים במרוקו לא נקלטו בבתי ספר והיו עוזבים לנפשם, מתוסר יכולת של הגורמים המקומיים לספל בהם.

מאז הקמת המדינה, ב-1948, הוקמה הסוכנות היהודית בקאזאבלאנקה O.S.E. ו-JOINT.

מרכז סוציאלי ב"מלאה". במרכז אספו ילדים בני עשר עד 15 ואיגדנו אותם במתבונת של בתי ספר ומועדוני נוער. הילדים האלה היו זקוקים להקניית הרגלי ניקיון, לתזונה טובה, ללימודים ולחינוך יהודי וישראלי בסיסיים.

אחרי שנת טיפול במרכז הסוציאלי, נשלחו הצעירים לצרפת כחסכמת חוריים - שישה חודשים לפני עלייתם ארצה.

המרכז הסוציאלי מילא תפקיד חשוב. הוא הוציא חלק מהנוער ממצבו הנורא, בעזרת מקומיים אחרים, וקומץ שליחים שעבדו שם, וביניהם מרים מיוחס ואברהם בן דוד, שהצליחו להגיע למרוקו בעונדל המרכז הסוציאלי בלבד.

מלבד עבודתה במרכז להגשרה סוציאלית של הנוער במלאה, לימדה מרים עברית בבית-הספר של אליאנס. חוגים רבים הזמינו את הבריו לספר על ישראל ועל קיבוצי השומר הצעיר, גם בבית-הבנסת בהנהלתו של חרב זאוי וגם בבית-הספר לרכנים רפורמיים בקאזאבלאנקה. מרים עסקה בהקניית שירים וריקודים ישראליים ואברהם עסק בשיחוח ובהרצאות על נושאים ציוניים.

הם הצליחו לרכו סביבם קבוצה שמנתה בעשרים צעירים וצעירות, שהיוו בסיס וסיכוי להקמת התנועה. במרוקו, בשלב זה, לא נודעה חשיבות מרובה למיספרים. תנאים כלכליים קשים שררו עקב היחסים בין צרפת לבין תערבים, דבר שגרם לעליה המונית לישראל, כאשר הכעיה המרכזית הייתה בבל מרוקו וגם כתוצאתו, כעיית ההדרכה והחינוך.

שתי בעיות אופייניות היו לנוער היהודי שם: רמת השכלה נמוכה בדרך כלל, למרות שהיו שכבות נוער מסיימי תיכון שהתבוללו בתרבות צרפת. והשנייה - החלוקה הגיאוגרפית בין אותו נוער שנמצא כחלקו מחוץ לחומות המלאה, לבין הנוער החלש, שגר כמלאה עצמו.

בזמן ההוא, לא היה רגיל נוער זה לסכול מיטגרת אירגונית כלשהי. היה זה נוער צמא דעת, שלסקרנותו לא היה גבול. אבל צריך היה לעמול קשה מאוד כדי להגיע ללוח-זמנים תקין ולמשמעת. הצעירים באו תחילה מתוך סקרנות, אך היש מהם נובחו לדעת שזו תבועה רצינית, הדורשת מאמץ מחשבתי עצמאי.

פעולה חשובה הייתה ללמוד, שיש לאפשר לכל אחד לרכו בתורו, באשר החברים מקשיבים לו בשקט ובלי צעקות; או להרגיל את התכרים להגיע לפגישה בזמן שנקבע. רבים מהצעירים כבר עברו את כל התנועות, לכן הפעולה החינוכית הייתה הדרך האחת והיחידה לקיים את התנועה.

חבר נעשה למרות היעדר מועדון קבוע, והמיפגשים התקיימו בבית פרטי או במועדון של המרכז הסוציאלי. כל הפעולות התקיימו במחותרת להצעה, בגלל התערבות החוגים הזתיים. נוסף על כך, לא היו תנאים מינימאליים שיאפשרו קיום תוכנית-עבודה רחבה ופיתוח

אווירה של קן. הבעיה של קיום קבוצות יציבות ורשה מאמצים גדולים והרבה סבלנות. בכל זאת רוב הצעירים הגיעו ארצה לקיבוצים של תנועה השומר הצעיר, למכון למדריכי חו"ל בירושלים, ושני חברים מאלה שנשלחו למכון חזרו למרוק בתום השנה, להדרכה.

הפעילות של מרים ואברהם נמשכה כשנה. לניצנים של התנועה הוגשה עזרה חומרית קטנה בצידוד וכתקציב מצד "ויצ"ו" דרך מרים, שהיתה נציגת ויצ"ו הישראלית במרוקו. באותה תקופה לא נוצר קשר עם התנועה בצרפת או בארץ.

בטאנג'יר פעל באותה עת אוהד תנועתנו יוסף מיוחס, בשם אוהד מחלקה ליהודי המזרח, וגם הוא היה מצויד בניירות בלתי-כשרים. הוא ריכז קבוצה של צעירים, שהצטרפו לקיבוצינו.

מספרת מרים מיוחס:

מעבודה סוציאלית בבאר-יעקב עם ויצ"ו ונעמ"ת, שם חילקנו בגדים, שהבאנו מהקיבוצים לעולים החדשים, גייסה אותי התנועה לשליחות במרוקו.

יצאנו משלחת של תמישה חברים מהתנועות הקיבוציות לפריז. משם אחרי לבטים רבים הגענו למרוקו למרכז הסוציאלי של המלאח - מעין מרכז הכשרה סוציאלי-חברתי לנוער לפני עלייתו לארץ. במקביל לעבודה הסוציאלית, היה עלי לנסות להקים את תנועת "השומר הצעיר" במרוקו.

בזמן ההמתנה כפריז יצאתי קשרים עם אישים רבים, שהמלצותיהם עזרו לי בשליחותי: אנרדי שורקאי, הרב אנרדי זאהווי של בית-הכנסת הרפורמי; הפרופסור סוזי דניאל, שדרכה הכרתי את אנרדי שורקי, שהיה הנציג הקבוע ליחסי החוץ של "אליאנס איזראלית אוניברסל". כשסיפורתי לו שאני נוסעת למרוקו, אמר: "יאללה, תלכי לאליאנס ותכניסי שם גם כן קצת ציונות". הוא המליץ עלי להיות מורה לעברית במישרה חלקית בבית הספר של כ"ח.

הדבר עזר לי מאוד להגיע לתלמידים בכיחות הגבוהות, שהלקם היו חברים בתנועת הצופים. מסיבת סוף השנה בבית הספר אודגנה עם שירים ודיקודים ישראלים בהשתתפות של נציג הסולטן ועם התזמורת של הסולטן. אשר לתנועה, קיימנו טיולים ומיפגשים בעיקר בבתי החברים. לא היה לנו קן, אבל לפעמים השתמשנו באולמות של המרכז הסוציאלי או ככיתה בבית הספר. גם הרב רוש, מנהל בית הספר לרבנות הרפורמית הזמין אותי לא פעם, כחברת קיבוץ השומר הצעיר, לספר על ארץ ישראל ועל הקיבוץ בבית-סיפור.

לאחר שנה גילה המימשל הצרפתי שלהברי המישלחת לא היו ויזות לבאליות. הם גורשו ממרוקו ורק אני נשארת כבעלת דרכון וויזה מאושרים על ידי המימשל. היה קיים השש

להלשנה מחוגים יהודיים לא-מקומיים. מערכת הקשרים בין ראש המחלקה לעלייה, סמי לוי, לבין חברי המישלחת, לא היחה טובה. הוא שנה את המחלקה של מפ"ם וכעיקר את השומר הצעיר. ממנו לא צמחה לנו טובה. בענייני התנועה, ברור שהיינו כהתחלה. ל"דרור" ול"גורדוניה" היו כבר פעילים שהקדימו אותנו בכמה שנים עם קינים בערים רבות במרוקו, ועם הרבה מדריכים.

ככל זאת התרחבה התנועה. בעזרת אברהם בן-דוד שהצטרף אלי, קמו קבוצות חדשות בקאזאלאנקה, והיה צורך להרחיב את המעגל ולהקים קינים נוספים בערים אחרות. בסתיו 1951, ימים אחדים לפני שאברהם כן-דוד עזב את מרוקו, הגיע החבר ישראל ניר, חבר קיבוץ גכולות, יליד חודכיה ודובר צרפתית. הוא נשלח מטעם עליית הנוער לגייס קבוצות נוער למוסדותיה. הוא הגיע למרוקו בכיסוי של סטודנט החוקר בתי-דין יהודיים במרוקו. פעילותו כללה משימות בבתים פרטיים של החניכים.

בתקופה זו לא היה מועדון קבוע והתנועה הייתה הטרורגנית מבחינת הגילים. לא היו שכבות מזדורות. בדרך כלל נפגשו ביחד בני כל הגילים, תוך ניסיון למלא את הנחון לכל השכבות. לאחד שהקוצה הראשונה של מרים ואברהם עלתה ארצה, לא נשארו רבים בשטח, שידעו על הנועתנו, בו בזמן שהתנועות האחרות - דרור, גורדוניה ובני-עקיבא פעלו כמה שנים לפנינו והיו להם שליחים ומדריכים.

ישראל ניר היה חייב איפוא. להתחיל מחדש, וללקט תלמידי בית-ספר וצעירים עובדים. קוצה אחת התאספה באיזור המלאח וקוצה שניה כאיזור האירופי של העיר. מלכד

עבודתו בעליית-הנוער הדריך את הקבוצות כשירים, בריקודים ובהרצאות על ישראל ועל הקיבוץ. הוא היה בודד במערכת, ללא עזרה מהתנועה בפריז או בארץ, ללא תוכנית-עבודה, אותה לא הצליח לקבל; הרי הוא לא היה שלית התנועה, ורק חיובו ועקשנותו חרריכו אותו לעסוק בהקמת תנועת "השומר הצעיר", במקום שבו יחד התנועות פועלות ופורחות. כעיר מוגאן שעל שפת הים, הצליח לרכז קבוצה בינונית, למרות קיום תנועת בני-עקיבא, שלא ראתה בעינין יפה פעילות של השומר הצעיר, כאשר אפילו צעירים מכתים דתיים העדיפו לכוא למיפגשים שלנו.

יש לאמר, שלא בכל הקינים קלטו הצעירים את האידיאולוגיה של השומר הצעיר. הם העדיפו את תנועתנו, בגלל היתה רצינית יותר ומלקטיבית, שאינה מקבלת כל צעיר שמוזמן. רבים מבני הנוער רצו לצאת מהאווירה הקשה בה היו. ההורים לא תמיד היו מזוכים להיפטר מילדיהם, ולאפשר להם לעלות לישראל לפי רצונם. למבוגרים לא היו ציפיות גדולות; הם ידעו כי תחילה יחיו במעברות ובפתחונים, אבל במדינה שלהם. בתנועה היו קבוצות של שישיות, כשהמבוגר מביניהם היה מרדכי, והוא קיבל הדרכה מן השליח. החלוקה לשישיות איפשרה יותר מישמעת ושיחות פנייניות בקבוצה החינוכית. הפעילויות של ריקודים, שירה וטיוולים התקיימו בקבוצה מזרחית של בעשרים צעירים. בני הנוער המרוקאני צמאו לשמוע והיו משתתפים בשיחה כדי להכין טוב יותר. התנועה לא שלחה תוכנית-עבודה, אך חנושאים לשיחה היו רבים ומגוונים. על הקלאות, גידול פרות ועופות, נטיעת עצים, על המהפכות הרוסית והצרפתית, על הדצל, על הקיבוץ והמושב, על בעיות היחסים בין המינים.

את רעיון הקיבוץ היה קשה להם לתפוס. אומנם דומה הוא למישפחה גדולה, אבל בלי פטריארך ובלי הירארכיה, כולם שווים ויש רוטאציה בתפקידים. הצעירים קיבלו זאת בראש אך לא בלב.

בשנות העלייה ההמונית לא הייתה אפשרות לחנך אנשים באופן מעמיק. הצעירים קיבלו רק מושגים ראשוניים בציונות המורנית. כמרוקו היה פוטנציאל אדיר, שלא נוצל בגלל חוסר תיכונן וחוסר שליחים מתאימים לנוער המרוקאני, שהיה שונה בהתפתחותו מן הנוער האירופי, שהקציבו לו תקציבים רציניים ושליחים רבים. הנוער המרוקאני היה אמנם חסר השכלה, אבל לא פחות אינטליגנטי מכל מער אחר. רוב שליחי הקיבוצים היוו תוליה קטנה אבל חשובה ביותר. העלייה. הם היהודים, שראגו להנחיל לעולים היכרות עם המשימות שהיו עתידות לעשות בפניהם עם הגיעם ארצה. הקהילה במרוקו לא הייתה קהילה נודפת, ולא היה מקום להצלה, למרות המצב הכלכלי, שבו הייתה שרויה מרוקו והמאבקים בין הצרפתים והבריטים איסתיקאל. חוסר הוראות לעתיד היהודים גרם לעלייה המונית.

בעיקר. אבל לשיכבת המשכילים אפשר היה להקנות יותר תוכן אידיאולוגי, לו המוסד לעליה היה מאפשר אירגון הנוער, ולא היה יוצא רק עם הסיסמה: עליית מצוקה ועליית הצלה.

בקרב העלייה ההמונית שהגיעה ארצה עד תחילת שנות החמישים, היו מאות צעירים, שנשלחו ללא שהם הבנה רעיונית או הדרכה מצד מישיר העליה, השליח יאני אבידוב ז"ל, והפקידות המקומית של המישרד. תלק מהם חזרו לצרפת או למרוקו, וחלק התגייסו לצבא או נשארו במשקים.

כותב השליח יששכר ברד"ח ששלח ליצחק רפאל, ראש מחלקת העליה, ב-23.5.1949, את השורות האלה.

"הרבב האוכלוסיה היהודית שאנו יכולים לקלוט ממרוקו, דומה בערך לאותם היהודים, שקלטנו מפולין לפני המלחמה. אני מדגיש דבר זה במיוחד בגלל הפטיכוזה, שהשתלטה ביישוב אזורי העלייה הפרועה וההמונית ממרוקו. יש יהודים שבעיית החצלה שלהם קיימת באופן רחב ביותר, אבל יש יהודים ברמה טובה שלו היינו משקיעים בהם רק תלק קטן של הכספים והחינוך, שהשקענו במקומות אחרים, היינו מפיקים מהם תועלת רבה מאוד". השנים 1952-1953 היו שנים קשות לעלייה בכלל, ובעיקר לנו ממרוקו. בשנת 1953 גברה הירידה על העלייה, מכמה סיבות:

1. הביקוש הרב לעובדים פשוטים (עובדי ניקיון, נהגים, מחסנאים) בבסיסי המחנות האמריקנים, שהוקמו במרוקו במיסגרת נאט"ו, יצר מעין "פרוספריטי".
2. התעמולה השלילית של היורדים, שחזרו למרוקו מיואשים וסיפרו על המצב הכלכלי הקשה, ועל האפלייה הקיימת בישראל.
3. העמדה חסרת הפשרות של התוגים הדתיים במרוקו נגד עליית הנוער והצעירים, עלייה ניפודת מעליית ההורים.

כל אלה, בנוסף לקו חמנחה של מישכד "קדימה", שנגל על הזמן בעליית הצלה, כי לא האמין בסגולותיו של הנוער היהודי, כיולתו לספוג השפעה חינוכית ניכרת, ולקלוט ערכי תרבות. וידע רציניים על ישראל עוד במרוקו, לפני עלייתו למולדת.

אחרי הכישלון של קליטת מאות צעירים שהגיעו ארצה, החליטה הסוכנות היהודית בירושלים כתחילת שנת 1952, להקים מדור מיוחד לעליית עולים צעירים בהנהלתו של ראובן גולן, ומישלחת של שלושה חברי ההתיישבות העובדת נשלחה למרוקו: משה תשבי מקיבוץ יבנה, יעקב אדמיאלי מקיבוץ בית-אורן, רפאל ז'ורנו מקיבוץ דן.

תפקיד המישלחת היה להדריך קבוצות צעירים מעל גיל עליית הנוער, בני 17 - 19 המיועדים לקיבוצים. רפאל ז'ורנו, בותב חיבור זה, היה האורח הצרפתי היחיד במישלחת, והיחיד שדיבר ערבית וצרפתית. המדור הוקם בחיפזון, ללא מסורת או ניסיון, ללא עזרה ממשית ממישרד העלייה "קדימה", שלא ראה באהרה גדולה בניסת המדור למרוקו.

ההנחה העיקרית שהמישלחת קיבלה מירושלים, הייתה לקיים בין המועמדים הצעירים בירורים על מצבם מבחינה כריאתית, תברתית והשכלתית, לשם קליטתם בקיבוצים. הצעירים, למרות הקשרים העמוקים עם משפחותיהם, רצו לברוח מהאווירה השוררת במרוקו; ולא מעט צעירים נאלצו לזייף את חתימות הוריהם על האישורים כדי לעלות, בהשאירם בקשת-סליחה להורים שנשארו, ובהביעם תיקווה שגם תורם לעלייה יגיע בקרוב, ובי יחראו בארץ ישראל.

בלי תקופת חפיפה, ללא קשר עם השליחים שהיו לפניו, ובלי יכולת ללמוד מניסיונם עקב כך, החלתי מייד לזפש צעירים, ששמעו אי-סעם על תנועה השומר הצעיר. הודות לצעיר שחזר מהמבון למדריכי חוץ לארץ, טרוספר א'חנה, קיימתי את הפגישה הראשונה ב-27.4.1952 עם שמונה בחורים בבית-קפה "פלאס דה פראנס" ברובע היהודי של קאזאבלאנקה הנמוך למלאח.

צעירים אלה נשארו נאמנים לשליח הקולם, ולתנועה שהייתה בהתחלה. הם ידעו עליה מפי השליחים, שעברו במרכז המוציאלי במלאח. התנועה בארץ לא הודיעה לי על קיומם.

בקבוצה זו היה גם אברהם אלקסלמי בן ה-27, שסיפר על ניסיון להקים סניף של מיפלגת מס"ם, בשם "ביניין וקידמה". בקאזה פעלו באותה עת סניסים של מסא"י ושל "המיזרחי". סעילנת זו לא האריכה ימים, לדבריה, מחמת חוסר תמיכה מפניו.

הפעולה הראשונה שלי הייתה להשיג מקום למועדון במהירות האפשרית, כדי לרכז את החברים. השגתי חדר בקומה השנייה של בית ערבי במלאח, והייתי חייב לשלם לבעל-הבית שכר-דירה לחצי שנה מראש. הכסף גאסף בחלקו מתרומות של הצעירים עצמם, ובחלקו ממשכורת, שהייתה גבוהה יחסית, בהיותי שליח המובנות.

גם לשאר התנועות, הווחיקות יחד, היה מועדון במלאח. יותר מהמישים צעירים פקדו את הקן. נאלצנו לקבוע שעה לבל קבוצה ננסוד. כך הייתה תנועה בלתי פוסקת של צעירים, שעלו זירדו במדרגות הבית. בעל-הבית, שקיבל את שכר-הדירה בזמן, לא התעניין בנו.

למועדון הייתה חשיבות מרבית בהיי התנועה ובהינך הצעירים. תחילה, נמצא המועדון במלאח, זרק מאוחר יותר הצלחנו לקבל מועדון ברובע האירופי, שהיו לו כל הסגולות של קן: מקום מרכזי, בית גדול עם מיספר חדרים בקומת הקרקע, עם שטח נמוך המחאים למיטשחקים. המצב בקאזאבלאנקה היה שקט ביחס ליהודים. הערבים היו עסוקים במאבק נגד הצרפתים.

הבעיות החכרניות היו חשובות ביותר. בני נוער אלה לא היו רגילים לאירגון, לדבר בשיחה לפי תור, ולא לקפוץ שעה שחבר אחר מדבר; לשבח עם בנוח ולשמוע את דעתו על נושאים שונים; להגיע בזמן לפגישות. כל אלה היו מושגים והרגלים חדשים אצל הצעירים. הקבוצות של השומר הצעיר הקפידו מאוד על בללים אלה, והסלקציה נוצרה מעצמה עם הזמן. גם מהנה-הקייץ היה דבר חדש כשבילם: לעשות הכל בעצמם - לבשל, להקים אוהל, לחיות מיספר ימים יחד, בנים ובנות, עם מישמעת חברתית.

בנוף המחנה קיימנו שיחה עם המדריכים, כדי לנחז אירופים, שקרו בעת המחנה ולהסיק מסקנות לעתיד. בעת טיול מתגלים הצעירים המובשרים להדרכה.

היה ניסיון לשהף מידי פעם את ההורים בערכי עונג-שבת ובמסיבות התגים, כדי ליצור פריפריה אוהדה לתנועה, מול התוגים שלא ראו בעיין יפה את קיומנו והתפתחותנו. לא הנהגנו תילכשת מיוחדת בחנועה, גם יתר התנועות לא הנהיגו תילכשות או סמלים, פרט לחנועה ה"צומים", שהייתה לגאלית.

טרק חשוב כשיחת היה נושא עשרת הדיברות של השומר הצעיר. כל שיחה עסקה כדיברה אחת, ורוב המשתתפים הביעו את דעתם. התעוררה גם בעיית העיתון של כמה צעירים,

שהיה להם קשה להפסיק לעשן. הוסכם לאפשר לאלה, לעשן מחוץ למסיבות השיחות. שיחות מעניינות היו על-ההבדלים האידאולוגיים בין התנועות הציוניות השונות. ההנהגה הראשית מנחה בהמישה חברים ואלה היו אחראים עם התנועה ועל אירגונה הפנימי, בעוד השליח עזר בהרבה ובמחן הרצאות.

כדי לקיים גשר אל הנוער מכתי-הספר של יאליאנג, הודפסה החוברת "חזק ואמץ", שהוסיפה מישקל זינוכי רב, והגבירה את קשרי התנועה עם החברים שהיו בהנשרה, ועם אלה שהיו בקיבוץ חצור, במיסגרת הגרעין של דוכרי הצרפתית. העיתון "חזק ואמץ" הופיע חמיך לקראת התגים והיה העיתון היחיד של תנועות הנוער שפורסם בתקופה זו.

קבוצה מיוחדת בחנוכה הייתה זו של בית-ספר "אורט".

בסוף שנת 1952 יצאו להכשרה בזס (Zette) אשר בצרפת, תמישה חברים.

הפעילות התנועתית שלי ושל יתר השליחים, במקביל לעבודה המיון בקרב הצעירים, לא מצאה הן כעיני המפקה על העלייה בכל צפון-אפריקה, החבר יאני אבידוכ. הוא גרם פעילות רק ל"החלוץ היחיד", היה בעד עלייה המוניה ללא-סלקציה, ובעד עליית הצלה. הוא לחץ על מנהל משרד "קדימה", זאב חקלאי, לפזר את שליחי הקיבוצים בערי-השרה, ולהשאיר את קאזאבלאנקה, שמנתה 80,000 יהודים, בידי הפקידות המקומית של המישרד, שעסקה ברישום המועמדים, ובידי מתנדבים בשבר לגיוס עולים. דרישתו נתקבלה: השליחו אדמיאלי נשלח לעיר מקנס, והשליח חשבי לעיר פז.

אני נשלחתי לעיר מאראקש, שמנתה ב-4.6.52, 18,000 יהודים.

מאראקש היא עיר מתוז של אזור בעל אוכלוסיה גדולה. זו מפורזת על פני שטח עצום עד למידבר, בעשרות קהילות קטנות, בנות עשר עד מאה מישפחה, שכל אחת מהן מנתה בין שש ל-12 נפשות, שהיו בתנאים של ימי הביניים. בלתי אפשרי היה לשבצע מישפחות אלה שייפרדו מילדיהם לשם עלייה. נוסף לבן, הטיפול הרפואי, שכל המועמדים היו חייבים לעבור, נמשך זמן רב, בגלל מחלוח הסטראחומה והגזות, שהיו נפוצות באזורי הדרום.

כאורה צרפתי יכולתי לבקר ככל האיזור ובבל בפר בלי ביקורת הצרפתים. לכן ביקרתי הרבה כפרים באוטובוס, או ברכיבה על פירדה מחוסר בביש לרכב, כדי להגיע לכל קהילה יהודית נירחה.

התנועה בקאזאבלאנקה המשיכה לפעול ככוחות עצמה, ואני קימתי קשר טלפוני וקשר מיכתבים עם החניכים. מידי פעם הייתי עורך "גיחות" בנות יום-יומיים לקאזה.

למרות המיגבלות ריכזתי סביבי במאראקש קבוצה קטנה של צעירים בעלי רצון ותושייה,

וקשרתי אותם לקן בקאזה.

שלושת חברי המישלחת התלוננו בפני מוסדות הסוכנות בארץ ולפני האחראי למדור הצעירים, שמוסד העלייה מפיקר את העיר קאזאבלאנקה, בה היה הריבוי הגדול ביותר של צעירים, ללא שלייה. סוף סוף היה הד החלונות, ומנהל משרד "קדימה" קיבל הוראות ברורות, להתזיר את כל המישלחת לעיר הגדולה, כאחראית למיון ולהכנה מינימאלית של כל הצעירים לפני עלייתם ארצה.

התנועה קיבלה חינוך רציני והמשיכה להופיע בכבוד בפעולות וקק"ל, במיפגשים משותפים עם יתר התנועות. כמו כן הקימה המישלחת ועד משותף בשם "ברית-התנועות החלוציות" כדי לקיים מופעים חברתיים (טרטים, מסיבות) לנוער המרוקאני, שעדיין לא מצא את מקומו כחנועה.

פעילותם של החוגים הדתיים לא פסקה. הם הפיצו כרוזים נגד העלייה הלא-רתנית, ולא מעט הורים דרשו שהילדים יעברו למכוני"ם של "המזרחי". המאמקים נגד חנועה "דרור" היו מלונים בפריצות למועדון וכקסטטה בין הצעירים. הפאשה של העיד נאלץ לסגור את המועדון לחודש ימים, מבלי להתעניין בסיבה. הדבר גרם נזק לפעילות החנועה. מעשים אלה הזרו מידי פעם בערים שונות. כחנועה השומר הצעיר לא היו פעולות ראוותניות שגרמו להתנגשויות.

התנועות החלוציות - הבונים, דרור, בני-עקיבא - קמו שלוש שנים לפני החילת ההתארגנות של השומר הצעיר. הנסיכות בייחוד מכהינה כלכלית, סייעו הרבה להקמתם והם נשאו אופי קוניקטוראלי מובהק. גידולם היה ניפוח חסר יסוד מוצק להכנת קאדרים לעתיד.

בשנת 1952 הצטמקו התנועות. הנוער הבין יותר את תוכן הצינונות ולא רץ בקודם מתנועה לחנועה, והעיקר היה האישור לעלות ארצה. הנוער שאל יותר ובדק נל מיסמה וכל אימרה. הוא למד הרבה מאז הקמת מדינת ישראל והיה כרוך במחשבה ובמעשיו. לא היה זה הנוער של השנים הקודמות, שקיבל כל דבר הקשור לישראל כתורה מסיני. תנועת השומר הצעיר הופיעה כחנועה בררנית ביחס לחבריה, בתקופה בה לא הייתה נהירה לארץ. היא ניסתה ליצור מגשימים לקיבוץ עם ידע ציוני מספיק; והייתה לה מגמה ליצור הווי תנועה, שיהפוך לחלק מהיוו של אותו נוער, שחלוותו במישפחתו ובבית קוריו הייתה רבה ועמוקה מאוד. לא הייתה כוונה לנתקו מעברו ומן המסורת היהודית; אלא לחזקו ולצור דמות נוער עצמאי.

החלוצים מלחזו שבט של "כפירים" - 25 ילדים וילדות, גרוד צופים-צעירים - 18 חברים, גרוד של צופים-בוגרים - כעשרים חברים, חוג של עשרה בוגרים, כולל המדריכים. התובנית החינוכית לכל השכבות התבססה על תוכניה של ההנהגה העליונה, שקיבלנו מצרפת כשפה הצרפתית.

הפגישות התקיימו כימי שני ורביעי, וביום שישי הייתה קבלת שבת. ביום ראשון הייתה כל החברה יוצאת לטיול מחוץ לעיר. במיפקד של כל חנועות הנוער ביום העצמאות לישראל הופיעה התנועה עם כחמישים חברים בצד החנועות היותר חזקות, שלא מנו הרבה יותר נוכחים.

במסיבת יום-הולדת לתנועה בשנת 25.4.1953, נכחו החברים עם הוריהם. אלה שמעו דו"ח על חיי התנועה מפי השליח, השחפפו בשירה ובריקודים, והילקו כיבוד קל, שהכינו בעצמם.

אוסטריה

בקייץ בלאתה שנה החקיים מהנה-קייץ בן שבוע ימים בבין-שמין על יד עזרן. ההקילה היהודית התחילה להרגל לקיום תנועת השומר הצעיר במרוקו, וגם המוסדות של הנוער והחלוץ הקציבו לתנועה סכומים על פי פעילותה וגודלה כמו לשאר התנועות. ביוני 1953 החקיימה ועידה ציונית במאריסיי, צרפת, בהנהלתו של הזכר דובקין מהסוכנות היהודית, שדנה בבעיות התנועה הציונית בצפון-אפריקה. התנועה שלחה את פרוספר אדחאנה כנציגה.

ההנהגה העליונה של השומר הצעיר הייתה מודעת לקשיים של התנועה במרוקו, ולצורך הדחוף בשלית, שעבודתו כולה תוקדש לתנועה. הניסיון לשגר את הזוג בלישא מקיבוץ גחשונים, לא עלה יפה: דדה בלישא ז"ל, מהתנועה התוניסאית, שביקר במרוקו כשלית "דרור" מיספר שנים לפני כן, גורש בגלל פעילות ציונית והשילטונות הצרפתיים לא התירו את כניסתו מתוש. רק אשתו מימי, כאזרחית צרפתית, הצליחה להיכנס למרוקו והשתתפה במחנה-הקייץ. אבל תאוונה שקורתה לה במשך המתנה, אילצה אותה לעזוב את מרוקו לאחר חודש ימים. כך נסתיים הניסיון של ההנהגה לשגר את שלית התנועה הראשון למרוקו.

המישלוח של המדור לעולים צעירים סיימה את שליחותה וביקשה לשוב ארצה, בגלל הקשיים מצד המוסד העלייה במרוקו ובגלל חוסר תקציבים לפיתוח פעילות חינוכית בקרב העולים הצעירים. בזמן שהותם של השליחים, הצלית כל אחד מהם לתרום לתיווקה של תנועתו למרות האיסור המוחלט על פעילותם.

בשבוע בו חזרתי ארצה, הגיעה לאחד הקיבוצים שלנו קבוצה מסאנג'יר, שמנתה כ-15 חברים, בהדרכתו של משה בן-סעדון. בעיר טאנג'יר, שהצלחתו לבקר נה לעתים, היה פוטנציאל טוב מאוד של נוער, שהיה זקוק רק להדרכה ולאירגון של שליה במקום.

עליה סלקטיבית או לא?

כחזונו החולך בגדולות של דוד בן גוריון לא היה מקום לעליה מוגבלת, מחושבת ומבוקרת. הוא רצה בנחשול אדיר של יהודים, שישבו למולדתם מכל קצווי תבל. בן גוריון רצה בהגירה של ממש. דבריו נאמרו לאור שואת יהודי אירופה, ושינוי הדיעות המשמעותי בעם היהודי בכיוון בכנית: כית לאומי. בתנופת דימויו הרומאנטי והדראמאטי כאחת, ראה את התקופה הבאה על ישראל כתקופה משיחית, וחזויה כל כולו עם המיפעל הכביר ביותר בתולדות היהודים. שום שיקול ראינונאלי לא יכול היה לרסן את תנופת חזונו ולשים מחסום בלשהו לשיבת העם לארצו.

"התנאי הראשון לכיטחוננו הוא גידול רב ומהיר של מיספרנו בארץ" - קבע בן גוריון בראשית 1949. הוא הסיל את כל כובד מישקלו בוויכוח כצמרת מיפלגתו, וכפה כמעט בכוחות עצמו בלבד על חבריו, על הממשלה ועל הסובנות, את ההחלטה החשובה והגורלית ביותר שנזקקלה לאזור הקמת המדינה: לפתוח את שערי הארץ לעלייה המונית.¹

בעמדתו של בן גוריון חמכו מיפלגות מהשמאל ומהמרכז. הקומוניסטים והפרוגרסיביים התנגדו, מפני שעליה המונית לא התיישבה עם מדיניות צנע. למרות זאת, בוויכוח בכנסת לא הסתמן חתך מיפלגתי ברור. מתנגדים לעלייה ההמונית היו בכל המיפלגות וגם בממשלה. הבעיה הייתה קשה - האם תוגשם תוכנית הצנע יחד עם העלייה-ההמונית? עם קבלת -חוק השבות- בשנת 1950, ניתנה גושפנקה לעלייה המונית ולא סלקטיבית של יהודי המיזרח.

לאחר שלוש שנות ניסיון קם -המוסד לתיאום- בין הממשלה לסוכנות, וב-26.7.1954 החליט על עלייה סלקטיבית לפי המיסמך ממנו נביא סעיפים אחרים:

1. אין להעלות מישפחות שלמות חולות, שאין בהן אף מפרנס אחד.
2. אין להעלות חולה רוח או חולה שחפת פתוחה במישפחה בריאה, אם אין להם מקום מוכטח בארץ.

3. אין להעלות מישפחות אשר לדעת תוליות המזון אינן מתאימות, או אינן מסכימות להתיישבות חקלאית או לעבודה באזורי פיתוח.
4. המוסד לתיאום מהליט שיש לכונן עליה חדשה זו ברובה הגדול להתיישבות.²

1. בר ווהר, בן גוריון, עם-עבודי, תשכ"ט.

2. שמואל מישעל, "מדינה ומישל", חוברת 2, תוצאת שקמונה, סתיו תשל"א.

"מדיניות הקליטה הושפעה במשך תקופה ארוכה מגישות, שראו את ציבור העולים כציבור הומרגני. המסורת של מרד נגד הגלות, גרמה לחוסר רצון מצד האידיאולוגיה החלוצית להכיר בריקעם החברתי והתרבותי השונה של העולים. כן ניכר חוסר הרצון להכיר בקיומם של בעיות, שהתעוררו כתוצאה מרקע שונה זה. מכאן הנטייה לראות את ציבור העולים כבעל זהות אחידה³. "העלייה הגדולה לא הייתה מעשה ראצינאלי. בשנים הראשונות היה נרמה שהכל מקרי, נקבע על ידי נסיבות, שלא היה בידי אדם לשנותם ונתון לשיטה-לא-שיטה של "מן היר אל הפה".

מיר לאחר הקמת המדינה החלו ציבאות ערב פולשים לארץ ישראל. למרות הסכמי שביתת הנשק לא חל שיפור ביחסים בין המדינות. המצב החמיר עם התקפות המסתננים. המצב כמשק הישראלי גם הוא לא השביע רצון: ההוצאות הביטחוניות וגידול הוצאות הפיתוח והוצאות אחרות גרמו להתרחבות מזורת של ההוצאות התקציביות. גידול ההכנסות פיגר אחר ההוצאות. החמיר הפער בין היצע הסחורות והשירותים לבין הביקוש הגואה. כדי להתגבר על קשיים אלה הפעילה הממשלה אמצעים שכוננו "מדיניות הצנע"⁴.

"כשנים 1950/51 נצטוו יהודי עירק לצאת את ארצם תוך חודשים ספורים, ובך חוסלה גזלה שלמה מבלי להתחשב ביכולת הקליטה הממשית בתקופה זו"⁵. עם הכרות המדינה היו בישראל קרוב ל-600,000 יהודים. אוכלוסיה זו הוכפלה במשך חמש שנים ל-1,300,000. עם פתיחת השערים זרמה העליה של ניצולי שואה, עולי ויימן, עולי עירק (120,000), עולי תורכיה, עולי רומניה, בנוסף לזרם מצפון אפריקה. מדינת ישראל נאלצה לשכן את העולים בצריפים, בפתחים, באוהלים, ובשיכונים ארעיים בבתים של ערבים, שננטשו את המדינה⁶.

מישה קול טען כנאום, שנשא בנוער הפועל של הסוכנות היהודית ביום 27.11.1952: "הציונות נולדה עם הצעירים. לא מיקרה הוא, שתנועות הנוער הן חמישענת וחבסיס של כל המיפעל הציוני. לכן זה טבעי שבשעת סכנת הציונות פונה קודם כל לצעירים ולילדים להצלחם ולהשרשתם בחיי התקלאות והשפה העברית. המדיניות שלנו היא מדיניות סלקטיבית לשעה זו. אבל בעתיד יכול להיות שנצטרך להעלות את כל היהודים מצפון-אפריקה".

3. שט, שט.
4. שטרנברג א., "בהיקלט עס", הוצאת הקיבוץ המאוחד תשל"ג.
5. האנציקלופדיה העברית, כרך א' עמ' 853.
6. סקירה תודשית, "גל עליה חדש", שבט תשי"ס.

עלייתם של הצעירים תראשונים הייתה פרי הסטיניה של מצוקת הצעירים, שהסתובבו במלאח ללא עבודה. אבל מאז שהגיעו שליחים מכל הרמים ההתיישבוניים למרוקו, לונה הטיפול בצעירים בהסברה על הציונות, בלימוד שירים עבריים, באירגון נוער עובד ולומד, ובפעילות תבותיה-חינוכית.

צריך להרגיש, שהמוסדות הציוניים שלחו את השליחים רק בשנת 1950 - 1951, ואילו בשנת הקמת המדינה, בשעה שהיהודים החלהכו מרעיון העלייה, לא היה שום גורם רשמי שיעשה עבודה חינוכית לעומק. רק הפקידות המקומית עסקה בעלמה. לשליחים, שטיפלו בעליית הצעירים, לא ניתן התקציב המזאים לעבודה חינוכית או אפילו לאספקת אפשרות של בירור לצעירים. בעיני הפקידות המקומית היה חשוב רק -מיספר- העולים. חוסר ההשקעה בשטח ההדרכת הציונית נזן את אזהותיו מאוחר יותר, בירירה של חלק מהעולים, שהגיעו לארץ, ועברו מעולם אחר למישנהו, ללא הבנה. מישרד הסוכנות אסר איסור מוחלט על השליחים לעסוק בטיפוח חנועות הנוער. רק כעבור שנתיים חל שינוי גדול.

בעת ביקורו של החבר פסח רודניק, מנהל מחלקת "הנוער והחלוץ" בפריס, התכנסו בקאזאבלנקה בארץ 17.2.1953 שליחים של תנועות הנוער החלוציות "הבונים", "דרור", "השומר הצעיר", "הנוער הציוני", שליחי המדור לעולים צעירים במרוקו, ומנהל המרכז הסוציאלי בקאזאבלנקה. ביוזמת החבר רודניק החלט, שיש להקים גמרוקו ברית של כל האירגונים החלוציים, בדוגמת אלו, שהיו קיימת בארצות מערב אירופה.

הישיבה הראשונה התקיימה בארץ 19.2.53 בשעה 9 בבוקר, במרכז הסוציאלי. נכחו החברים הבאים: יוסף בוסו - "דרור", לילי בוסו - "הבונים", פרנספר אוהאנה - "השומר הצעיר", אהרון קלאוזנר - המרכז הסוציאלי, ראובן וידה - מלישכת "עליית הנוער" במרוקו, רפאל ז'רנו - המדור לעולים צעירים. מאוחר יותר, כישנה של ברית האירגונים התלוציים, מתארץ כ"ר באור תשי"ג (8.3.53), דנו בעניינים הבאים:

- א. חגיגת יום-עצמאות משוחפת.
- ב. הפעולה הראשונה של הברית (יום סרט בפורים).
- ג. תקציב הברית.
- ד. פעולה בערי השרת.
- ה. חגיגת יום-הילד.
- ו. פגישת פעילי תנועות הנוער במארסיי.

בפתיחת הישיבה, סקר היושב-ראש בקצרה את יום-הסרט בחג הפורים. הוא ציין, כי נאספו בערך 400 צעירים מן התנועות "דרור", "הבונים", "השומר הצעיר", "הנוער הציוני" ומן המרכז הסוציאלי.

הושמעו דברי ברכה מפי אשת הקונסול הכללי בפריס, הגברת גלבוט, מפי מר קלמרן, נשיא הפדרציה הציונית במרוקו, ומפי מר ז. חקלאי, מנהל מוסד "קדימה" במרוקו. היות וזמן הישיבה לא הספיק לעריכה דיון על יום-הסרט, הוחלט להזרז בישיבה הבאה על סעיף זה, האחריות על ביצוע יום-הסרט הייתה על התבר רפאל דורנו, שעשה את כל המאמצים על מנת להבטיח את הצלחתו.

המזכיר מסר, כי בא בדברים עם החבר עקיבא קסנבאום, בנוגע לאי-השתתפות "בני-עקיבא" בפעולות ברית האירגונים החלוציים.

השליח הראשון לתנועת השומר הצעיר, דוד בן-דוד מקיבוץ רחמה, הגיע למרוקו רק באמצע שנת 1954. פירוש הדבר שבמשך שנה תמימה, נוהלה התנועה בידי מדריכים צעירים ובידי בוגר מהמבון למדריכי חוץ-לארץ.

שליח התנועה נתקל מזהילת עבודתו בקשיים אחרים:

1. הוא לא היה מוכר על ידי הסוכנות היהודית, ולא קיבל כל עזרה ממוסדות העלייה במקום.

2. אח התקציב לעבודתו קיבל מההנהגה בפריס לפי השיקולים הגלובליים של צרפת, ללא התחשבות בתנאים המיוחדים של מרוקו, על כל המשתמע מכך.

3. בדידותו בעבודה הכבידה עליו, ומנעה את התרחבות התנועה, בעוד בתנועות אחרות פעלו משלחות גדולות ("הבונים" - שמונה שליחים, "דרור" - ארבעה שליחים).

פגישתו של בן-דוד עם מרוקו הייתה דרך קבוצה של כעשרים בחורות ובחורים, שהדהו כתברי השומר הצעיר, וחלקם היו מוגדרים כמדריכים. עם המדריכים קיים פגישות נוספות כדי למיין מקירבם את המסוגלים להנות דמות מחנכת. הם קיבלו משימה - לנסות לקבץ נערים במלאח ומחוצה לו, תלמידי בתי-ספר, על מנת להקים קבוצות בגילים שונים.

רוב המדריכים היו תיכוניסטים, או כאלה שסיימו את בית-ספר עממי, אך היו גם נערים עובדים. חלק ניכר היו ממישפחות אמידות עם הגרה רעיונית יותר גבוהה. לפי המסורת, הופיע הפיתוח של התנועה בשם "מגן", כדי לקיים את הקשר עם החברים בהכשרה ובארץ.

ככל החגים התקיימו מסיבות במועדון הגדול שנמצא ברובע האירופי, והצעירים עם חוריהם מנו מאה איש ומעלה. בפסח התקיים מוזנה של כחמישים צעירים בוואר שארט.

כל"ג בעומר, בסיסי עבדלרחמן, היו 64 שומרים במיפקד, שבו התקיימה חלוקת

עניבות לפי השכבות.

במקביל לעבודה בתנועה נשלחו כשלושים צעירים בעלייה של בודדים לקיבוצים שלנו (המעפיל ואחרים).

התנועה פעלה כתנועת השומר הצעיר לפי כל הסממנים שהיו מקובלים גם בתנועה הצרפתית, ממנה נתקבל גם כל תומר ההדרכה התנועתית. יציאות למחנה ולמעפיל-קייץ התקיימו כלי הפרעות.

בתקופה זו לא היו בעיות כיצד לשכנע ולהביא נערים ונערות לפעולות תנועתיות. לא היו הפרעות מצד הערבים ולא מצד הצרפתים, עד שמרוקו קיבלה את עצמאותה.

לאחר שהוענקה למרוקו עצמאותה ב-2.3.1956, עברה המינהלה מידי הצרפתים לידי המרוקנים. אז נאסרה העלייה בדרכונים קולקטיביים, והיה קושי רציני בקבלת דרכון.

תקופת המעבר ממינהל למינהל יצרה מצב מעורער, שנוצל להגברת העלייה בכל הזדכים וללא שום סלקציה. אניות ומטוסים העבירו ריבבות עולים לישראל, יום ולילה, ללא הרף; עד שמישרד העלייה "קדימה" בהנהלתו של עמוס רבל קיבל הזדעה מן המימשל המרוקני על סגירת המישרדים.

באוקטובר 1956 היו כמחנה העולים במאוגו (26 ק"מ מקאהה) למעלה מ-6,000 מועמדים לעלייה. בלחץ הקונגרס היהודי העולמי הותרה עלייתם. כל השליחים הישראלים נאלצו לעזוב את מרוקו, כאשר לא חודשו הוויזות שלהם לשהייה במרוקו.

מיבצע "קדש" באותה תקופה, הגביר את המתח במקומו. העיתונות המרוקנית הייתה מלאה בכתבות אנטי-יהודיות ואנטי-ציוניות, אבל מבחינה פיזית לא אונה בל דע ליחודים. מנהיג איסתיקלאל, עלאל אלפסי הכריז בעיתון "אלעלם" כי סגירת מישרדי "קדימה" המנע הגירת היהודים למלסטינה, שהיא מדינה ערבית משועבדת לאימפריאליזם הציוני, וקרא ליהודי מרוקו להשתלב בכניית מרוקו החרשה.

תקופת העלייה החופשית והגלויה נסתיימה, אך הלחץ לעלייה לא ירד וזה דרש מבגבון חדש לאירגון עלייה השאית, בלתי-לבאלית.

עם גירוש דוד בן-דוד ממרוקו, נחלשה התנועה מאוד. מצב של אי-ודאות שרר במרוקו, ובערים הקטנות צומצמו הפעילויות. רוב המאמצים רוכזו בעיר קאהה. החברים שמרו על קשר ביניהם ועם בוגר-מבון בשם זילבר שוקרון, שעמד בראשם. הוא החזיק את התנועה יותר משנה לבדו, בלי כל עזרה.

על השבעת חברי השומר הצעיר מספר השליח דוד בן-דוד

"אתר הפרקים החשובים והמעניינים בתולדות המחתרת במרוקו, היה ללא ספק טכס השבעת הנערים הבוגרים, אותם מצאנו לנכון לגייס לשורות האירגון.

בוגרי התנועות החלוציות היו הראשונים שפענו לקריאתנו. חלקם בשל ההרפתקה שבדבר, וחלקם היו מוכנים ללא ספק לסכן את חירותם, אם לא יותר מה, למען ישראל. בהדרגת שלית מיוחדת אירגנתי את הקבוצה הראשונה.

היו שם מכל זרמי הנוער החלוצי. היינו בערך עשרה שלקחו חלק בתרגילי הספורט, ובפעולות אחרות ומיוזמות להכנת הצעירים לחיי מחתרת ולהתגוננות עצמית. לאחר תקופה מסויימת יכולתי לסמן את אלה המוכנים לסכס ההשבעה.

לשם כך נקבעה דירה שלא העורר חשד, דירה יפה ברובע הצרפתי. קבעתי עם המועמד שיגיע בשעה 20:00 לדירה, יצלצל בפעמון וימסור את מילת הצופן, שמסרתי לו ימים אחדים קודם לכן. המועמד נכנס לחורזי השוך; במרכז החדר שולחן ועליו דגל ישראל, תנ"ך, אקדה, ומשני צידין פמוטים עם נרות דולקים. זה היה למעשה כל האור שבחדר. מאחורי הווילון עמד או ישב השליח המיוחד.

הצגתי את המועמד. לאחר מכן הוא נשאל מיספר שאלות על ידי השליח. אם התשובות הניחו את דעתו של השליח, ביקש מהמועמד לשים את ידו על האקדה שעל התנ"ך ולהחזיר על שבעת ההגנה.

המועמד היה מרגש ויכולתי לחוש את מידת החתירה של המועמד שנשבע לשמור אמונים לאירגון, כשהוא מתחייב בפשוט.

לאחר מכן היה עליו לעזוב את המקום בלי להוציא הגה מפיו ולהתרחק מן הבית. מובן, שהוא לא ידע שמועמד אחר עומד להופיע ולהישבע אמונים לאירגון המחתרת היהודית.

המוע שלי איהם נותק כאשר נאלצתי לעזוב את מרוקו ב-18.6.56."

על שליחותו של דוד בן-דוד מספרת נורית ישראלי מקיבוץ רחמיה:

"הייתי בתנועה בקאואבלאנקה מניל תשפ. דוד בן-דוד היה השליח. בעיני הצטייר כאבטיפוס הישראלי: יפה וצעיר. הוא היה מאוד מרשים. אני זוכרת את הקשיים שהערימו הנרי אף על פי שמישפחתי לא הייתה שמרנית, והייתה מאוד ליברלית. כאשר השליח בא לבקש שנשחתף במחנה-הקיוץ, ענה לו אבי בכעס: "זה אסון, בשום אופן בנים ובנות יחד". בכל זאת יצאתי עם אתותי למחנה.

עברו שבועות אחדות. אחוזי גילה בכנסה למחתרת של השומר הצעיר ואני לא ידעתי. היא הייתה בת 15-16 ונהגה לחזור הביתה מאוחר בערב. אבא היה כועס ומדביץ ושום דבר לא עזר. אני לתומי השבתי, שיש לה חבר, והיא מעולם לא סיפרה לאיש את האמת. רק בארץ התגלתה לי הפעילות שלה במרוקו.

כמו חברים נוספים הגעתי להכשרה בצרפת בהדרכתם של אברהם וציפורה מקיבוץ גת. לפני העלייה הציעו לי לעבור קורס של בוגרי המכון. הסבמתי ונסעתי לשנה למכון בקסטמון בירושלים, ואתר כך תורתי לעבוד כתנועה במרוקו במשך ששנים.

היו לנו קינים בראבאט, בסאנג'יר, במאראקש, במקנס; בקאואבלאנקה היו 3-4 קינים. כאלה עבדו בוגרי המכון והשליח. הקבוצות מנו לא יותר מעשרה חניכים, ולכל חניך היה שם ברז. חכניסה לקן הייתה לכל היותר בשניים. בדלת צילצלו פעמיים. לא היה מצב שנפגשו בחוץ ונכנסו יחד. היה כיסוי של לימוד אנגלית, או ביסוי אחר עם סיפור מראש לתרץ מה אנהנו עושים פה".

בעת ההמתנה להענקת העצמאות למרוקו אחזו את יהודי מרוקו פחד ואי-ביטחון נוכח המתשבה להישאר לבד עם הערבים בלי השילטון הצרפתי. מוסדות העלייה במרוקו ניצלו את מצב הפסיכוח הזה, הזכירו שוב על יהדות מרוקו בעל יהדות במצוקה, ועל עליית הצלה.

הקהילה היהודית, שחייתה בלי מנהיגות מקומית ראויה לשמה, לא הייתה מסוגלת להעריך נכונה את המצב האובייקטיבי כו הייתה נתונה. האורבאניזציה הגוברת של היהודים, שנהרו מן הבפרים למרכזים העירוניים, ובעיקר לקאזאלאנקה, יצרה מצב בלתי נסבל של צפיפות ושל קשיים כלכליים עצומים.

הקהילה במרוקו לא הבינה, שהיחס של השילטון העצמאי במרוקו יהיה בעיקר קשור למדיניות-החוץ הפרו-ערבית המוכהקת מצד אחד, ולמצב הכלכלי-הברתי מצד שני. תוסר הביטחון ברם למדיניות הצלה ולפינוי המוני, בעיקר בשבבות הנחשלות והעניות ביותר. הפיכת ארץ קולוניאלית למדינה עצמאית מלווה תמיד בקשיים מינהלתיים וכלכליים חמורים ביותר. עיקר הבעיה התבטא בהחלפת הקאדרים הצרפתיים בקאדרים ערביים. משום כך העדיף השילטון המרוקני, לפי שעה, למלא את מקום הצרפתים על ירי היהודים. מגמה זו הייתה מלווה בפעולה נמרצת לזכות כאהדת היהודים ולמשוך אותם לתנועה הערבית הלאומית תחת הסיסמה הישנה-נושנה: "היהודים הם אזרחים נאמנים למרוקו", והיו חוגים יהודיים, שהתפתו לאינטגרציה במרוקו.

עוכדה זו נתנה ליהודים הרגשת כיטחון מסוימת, שלא יגעו בהם לרעה כל עוד יהיו נחוצים לאדמיניסטרציה המרוקנית. המצב הזה היה נכון במיוחד לגבי הנוער היהודי, שנפחחו לפניו שערים רחבים לקריירה פקידותית או כלכלית, שתבעה רק הסתגלות מעטה לסיגנון החדש של מרוקו. גם החינוך היהודי המסורתי נחלש מאוד עקב התפכחות מסוימת, שבאה עם עליית רמה החיים ורמת ההשכלה, למרות שהציביון בכלל נותר דתי מסורתי.

תנועות הנוער התלוציות, הזעירות, עמדו בקו הראשון של המלחמה נגד התבוללות ונגד השקיעה בחיי-שעה קלים וריקנים. הזנחת מרוקו במשך עשרות השנים גרמה לבך, שלא היינו בזמן הנכון בשטח, ולא ניתן לנו להנהיג רבבות בני נוער נפלא זה.

בשנת 1958 הופיע שמעון מילר ז"ל, מקיבוץ להבות חביבה. הוא הגיע ללא הכנה מוקדמת, הנחיות או ידיעה על הנעשה בתנועה המרוקנית. כשליח התנועה, נבנס מיד לאווירה של פעילות במחירת. הוא התקשר עם בוגר-המבון וביגש לעבודה, לארגן את שרידי התנועה ולהתאימם לעבודה במחירת.

נתנאים החדשים שנוצרו היו סייגים, שמעו כל התרחבות של התנועה: הגבלת גיל

החניכים, ברירה קפדנית יותר של מדריכים בעלי רמה גבוהה, שנשאו אח קיום התנועה על שיכמם, אי-שימוש ככלים החינוכיים השיגרתיים בגון מסיבות, יציאה לטבע, פעולות צופיות, קישוט מועדונים ועוד. החיסרון הגדול ביותר היה איסור המגע הישיר בין השליח לבין כלל חברי התנועה.

כל מיבנה התנועה קיבל צורה חדשה לגמרי. התודשים הראשונים היו קשים וללא חוצאות ניכרות, אך לאתר-שהתגבר על הקשיים הראשונים, הצליח שמעון לייסד קבוצות חנועחיות דציניות בארבע ערים: קאזה, פז, טאנג'יר ומאראקש. כמשך השנתיים לפעילותו במרוקו, הצליח שמעון לרכז סביבו את הנוער הטוב ביותר מכל הבחינה, שלא נפלז מנוער בתנועות אחרות באירופה.

אם התנועות האחרות, שהיו קיימות במרוקו, הקדימו אוחזו כשנים אחדות, והיה צורך להתחיל כמו מהדוש בכל פעם, הרי תנועת השומר הצעיר, בשנות השישים, הייתה שניה בגודלה בין חמש או שש תנועות שהיו קיימות במרוקו. רוב החניכים היו תלמידי בתי-ספר יסודיים ותיכונים.

גרעין קיבוצי שהיה בהכשרה בצרפת, מנה כ-15 חברים, והיה מיועד להשלים את קיבוץ העוגן. לפי עדותו של שלית החנהגה העליונה, צבי לבוא, שביקר במרוקו: "אני מכיר את החברים המתרכזים בעת בהכשרה בצרפת ואני יכול לאמור כביסחון מלא, שאין הם נופלים ממיסב הנוער התנועתי, שיש לנו ושהיה לנו בתנועתינו השונות". השלית, שהחליף את שמעון מילר, היה דוד חבר מקיבוץ שער העמקים. הוא עבר קורס מטעם "המוסד לפעילות חשאית בקרב יהודי מרוקו". הוא הספיק ליטול את הפיקוד מקודמו, שהעביר את כל העניינים בצורה מאור מסודרת, במשך חודש ימים.

מספר דוד זבך

מטעמי ביטחון היה הכרח לנקוט את כל האמצעים, כדי שלא יעלו על עיקבותינו. בכל זאת התייחסתי יותר לצד החינוכי. הרי לא התעמתתי להקים תנועת מחתרת לשמה. תפקידי היה לחנך נוער שיהיה ציוני, שיעלה ארצה, שיהיה בקיבוץ.

האווירה בעיר לא היתה בטוחה ביותר בעיקבות ועירת קאזבלאנקה ומותו של המלך. כתקופה זו קיבלנו הוראה להסתובב ברחובות, על מנת לחוש את האווירה, ולדעת האם נשקפת סכנה של פוגרום. לשמחתנו לא הגענו למצב כזה. אבל ושנו סכנה, כאשר הערבים המשולהבים זרקו אבנים על הזנויות של אירופים, כביטוי להרגשת אכל.

כזמן ועידת האדמה באגאדיר היו הרכה אסונות ונפגעו יהודים רבים. צעירה מהתנועה, ממשפחת איפלה, שניסתה להציל את אחותה, נפלה איתה ממתח לצדדיה כבדה. הצטננה נהרגה, ולה נשברה היד. הן נשארז במצב זה כ-48 שעות מתחת להריסות. פיכי איפלה הייתה בת 17 והרופאים רצו לקטוע את ידה. אני ושמעון מילר ז"ל טיפלנו כה, ולא הסכמנו שיקטעו את ידה, עד שנקבל תות-דעת מרופאים מוסמכים נוספים מחו"ל. יצרנו קשר עם יהדות שווייץ, וקיבלנו מהם עזרה רפואית וגם כרטיס נסיעה כדי לשלוח את הנערה לשווייץ. שם, על ידי מיספר ניתוחים הצילו את ידה של הנערה. היא חזרה למרוקו, והייתה פעילה מאור כהנועה.

כסמינר באיפון היו שישים חניכים. גם כשבילי וגם בשביל החניכים הייתה זו חוויה ממש מרנינה. זו הפעם הראשונה שהנפנו את דגל ישראל בתצור. כדי לשמור שלא ניתפס עם דגל של מדינת ישראל, לקחתי שני פסים לבנים ושני כתולים ופס ארוך, ממנו הייתי עושה מגן-דוד, ועם סיכות היינו מחברים את החלקים ויוצרים מזה את דגל ישראל. אנחנו הצבנו את עצמנו כצופים... כשהנפנו את הדגל ושרנו את התיקוה, וכל התבריה עמדו ושרו, זלגו דמעות מעיני מרוב התרגשות. ראיתי ששרים את התיקוה מכל הלב. כל הזמן פחדתי, שמא תגיע נירת או משהו... חזיתי חוויה שלעולם לא אשכח אותה. זה היה מאור מרגש. אחר כך הורדנו את הדגל.

תנועת השומר הצעיר בתקופה זו מגתה נ-300 חניכים, ובוגרים אחדים מן המכון למדריכי חו"ל. כאשר בוגר אחד נאלץ לעלות ארצה, או לעבור לפעולה במיסגרת המוסד לעליה, הוא הוחלף בבוגר אחר שחזר לפעילות חינוכית, לשם חיזוקה ורציפותה של העבודה החינוכית.

תקופת העלייה הכלתי לגאלית הייתה מסוכנת ביותר, ותנועת השומר הצעיר נטלה חלק חשוב בקיומה.

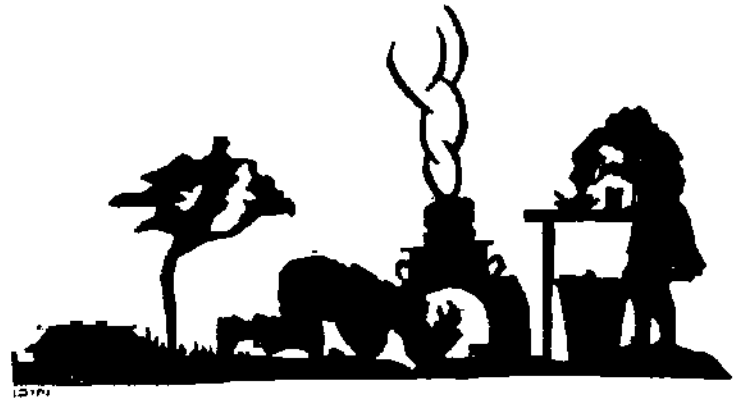
מיבצע חשוב, שכו עסקו החניכים הבוגרים היה איסוף נתונים: תמונות ובקשות של יהודים המבקשים לעלות ארצה. השליח היה מרכז את כל החומר, מעכיר אותו לאנשי המוסד, ואלה יצרו קשר עם המועמדים, לשם העברתם בחשאי לאזורי הפלגתם אל מחוץ למרוקו.

מיבצע נוסף היה בזמן ניתוק קשרי הדואר עם ישראל. הבוגרים עמקו בהעברת המכתבים של קרובי מישפחה כישראל, שהגיעו דרך צרפת, ובחלוקתם לתיבות הדואר בקאבלאנקה.

לשליתים היו דרכונים מושאלים. חידוש הוויות כל שלושה חודשים חייב אותם לצאת כל חודשיים-שלושה לצרפת, לאיטליה, או לשווייץ, ולהזור למרוקו לעיסוק ה"ניסוי" שלהם.

השלוח שלנו, עמרם צרפתי מקיבוץ יד-מרכי, היה סוכן של התבריה הצרפתית לשנאים, ואת משכורתו החודשית קיבל מתבריה זו. הוא החליף את דוד חבר תוך תפיפה של כמה חודשים.

השליתים של "הבונים", של "דרור" ושל "השומר הצעיר" פעלו בשיתוף פעולה: לכל שליח הייתה רשימת החניכים של התנועות האחרות, כדי למנוע כפילויות של חניכים, שעברו מתנועה לתנועה, והייתה בדיקה מדוקדקת.

החשאיית הייתה מוזלטת: החניכים היו נפגשים עם השליח כשהוא לבוש בג'לבה מדוקנית ועיניו מכוסות במסיכה. בגמר הפעולה היה השליח עוזב את המקום, כשהוא משאיר את הקבוצה בידי המדריך. לא התקיימו טיולים עם החניכים. מהנות עם המדריכים התקיימו רק לפני עלייתם ארצה. לא התקבלו חניכים מתחת לגיל 17.5, על מנת לשמור על טודיות. לכל הניך היה כינוי. שהוח בתנועה לא ארכה יותר משנה, ואחרי תקופה זו יצאו לחכשרה ועלו ארצה, או שיצאו לסמינר מדריכים והזרו להדריך למשך שנה אחת, ואחר כך עלו ארצה, להגשמה בקיבוץ.

אותה השיטה הייתה נהוגה בכל יתר התנועות החלוציות. השליחים היו מעבירים ביניהם חומר הדרכה כללי (תולדות הציונות, היישוב בארץ, ההתיישבות העובדת ועוד). תנאי המחנות מנעו למעשה כל התרחבות בתנועה. המחנותיות גרמה לכך שגיל החניכים הועלה ל-17, כי מתחת לגיל זה, כך סכור, לא ניתן להשתתף בגוף מחתרת ולשמור על סודיות פעולותיו. אי-אפשר היה להשתמש בכלים תינוכיים שיגרתיים (מסיבות, טיולים, קישוטים במועדון, שירה וריקודים), לא היה מגע ישיר בין השליח לחניכים. נוסף לכל ההגבלות, הבוגרים הטובים היו הייבים לעבור מעבודה בתנועה, למיסגרת העבודה בעלייה ולהינתק לחלוטין מהתנועה כמדורק.

במשך כל תקופת המחנות פעלה התנועה בקבוצות קטנות של עשרה עד 15 חניכים, בהאם למצב הביטחוני. לקבוצות לא היה קשר זו עם זו. הקן בתנועה המדוקנית לא היה קן כפי שניתן היה לתאר כפריו או כלונדון. לא היה זה בית או אולם בדול, אלא פשוט דירה של שלושה, ארבעה חדרים בקומה העליונה ביותר של בניין, שרוחסה כדידה למגורים עם כל האבזרים, כאילו התגודרו בה (סכון, מגבת, מיברשת שיניים ועוד). הדירה שימשה את הקבוצה לניהול הפעולה במשך פעמיים או שלוש בשבוע. היא נישכרה על ידי כוגר או על ידי שליח עם כיסוי מתאים, לאחר אישור של איש-ביטחון שהיה איש

הדירה השכורה הייתה צריכה לעמוד על מיספר דרשות: אפשרות להקים בה רעש כריקודים ובשירה מבלי להפריע לשכנים, מציאות של יציאות אחדות כביניים, מיקום במרכז אירופי אבל הרחק משגרירות ומבתי-כנסת.

לא ניגשו לבניין בו הייתה הדירה, מבלי שניראה על און החלון סימן ההיתר, שניתן היה לראותו מרחוק. אם לא הופיע הסימן, היו מסתלקים מן המקום עד למיפגש הבא. בדירה צילצלו פעמיים, ולכל הניך היה שם בדוי.

בשנות השישים מנתה ההנועה במדורקו כתישעה קינים, ששלושה מהם היו בקאזאבלאנקה. רק השליח ירע על קיומם. רוב החניכים היו מסיימי תיכון או נעדים עובדים, כבני 18. המיפגשים התקיימו פעמיים בשבוע לפעילות דצינית, ובמוצאי-שבת לעונג שבת. ליל שבת אף הניך לא יכל להסתלק מן הביתה, כי כל המיפגשה הייתה מחאספת לקבלת שבת. הכניסה והיציאה מהבית הייתה אחז-אהר ולא בבת אחת. הפעולות התחילו בשש בערב והסתיימו בתשע, כאשר הרחוב היה מלא עוברים ושבים. תוכנית העבודה הייתה רו-שנחית, עם שלושה מהנות בשנה, של שבוע או שבועיים: מהנה בתורף, בפסח ובקיץ. הגרעין התבכש תוך השנה הראשונה, ובסוף המחזור נסעו לצרפת, להכשרה, למשך שלושה חודשים, שאחריה באה העלייה לקיבוץ: כרמיה, נחשונים, יחיעם, העוגן ועוד, לפי הרדישהת.

עין השילטונות המדוקנים הייתה פקוחה על היהודים. כאשר התקיימה ועידת קאזאבלאנקה (3.1.1961), עם ביקודם של שליטי ערב, ובעיקר של עפדול נאצר, היו השוטרים ניכנסים לבתי-הקפה, בודקים את התעודות וגם מתעללים ביהודים, אף על פי שמטרתם הייתה לתפוס אנשי מתתרת, שפעלו נגד המישטר המלוכני.

טביעת האונייה "אגוז" (10.1.1961) במצרי ביבראלטאר עם 43 עולים והאלהוטאי הישראלי, תיים צרפתי, היוותה מכה דצינית למיפעל העלייה, וגדמה להססקת כל הפעולות לתקופה מה, היות והשילטונות גילו את דרכי העלייה הבלתי-לגאלית.

הדבר גרם להקצנה ביחס השילטונות, ולמעצרת של מיספר פעילי עלייה מקומנות, וניגוח זיראד קנפו, כוגר המכון שלנו, שישב תורשים אחדים בכלא בגלל פעילותו באירגון עלייה לישראל. כל הפעילים שנעצרו, עונו קשות, כדי להוציא מהם מידע על דרכי העלייה, אבל לא הייתה שום הלשנה מאף אחד.

על האווירה לאחר אטון "אגוז", ועל פעילות תנועות הנוער, אפשר להתרשם מן הקטע הבא, המופיע בסיפורו של שמואל שגב, "מיבצע יכין", עמ' 192:

"...ואמנם בסופו של ויכות ממושך ונוקב, הוסכם כי ה"מיסגרת" תפיץ את הכרוז ביום השלושים לטביעת "אגוז", וכי בכרוז זה יורגשו שלוש נקודות: הנוחות עם זכר

הניספים והשתתפות באכל מישפחותיהם; הטלח האהדיות לאסון על ממשלת מרוקו; אזהרה תקיפה לשילטונות- מפני המשך ההתנכלות ליהודים, תוך איום מוטוזה בהענשתם. ברוח סיכום זה, נקבע שהכרזו יופץ בלילה שכיך השמונה לחישעה בפברואר 1969, וכי בתישעה בפכרואר, בשעת הצהריים, יקיימו יהודי מרוקו שתי דקות דומייה לזכר הניספים. וזה היה נוסח הכרזת, שהופץ בשפה הצרפתית, בעשרת אלפים עותקים בקרי מרוקו השונות:

לאחינו בני ישראל במרוקן,

43 יהודים, ספוגים שאיפת-נצח לארץ הקודש ומלאי-תיקנות לפתיד, נטרפו בלב ים. רק חלק מהם זכה לכוא לקבר ישראל; האחרים טבעו במצולות. אנו מככים אותם מרה, יחד עם מישפחותיהם וכל בית ישראל. הם לא הופקרו במירה רעועה.

ידועים אנו במה הרדים אחינו לכל נפש מישראל, כמה מאמצים הם משקיעים להוביל את היוצאים בביטחון, לקראת עתידם החדש.

דיבריהם של אלה שהגיעו במשך שנים, יזכיתו זאת.

דוהף של אלפיים שנה מניע את היהודי לצאת לציון ולירושלים בכל הדרכים, מה גם שתיקותיו למצוא את מקומו במרוקו העצמאית נבזבו יתכן ויר התצר איננה בגלי הרדיפת החוזרים ונשנים - אין אלה עולים בקנה אחד עם מסורת האיסלאם. אולם ישנם שונאי ישראל, שגמרו אומר לרודפנו ולהשפילנו עד עפר. לאלה ייאמר כי מאז ימי עמלק חמון, עד היטלר ואייכמן - יד הגורל השיגה אותם תמיד. אין אנו בודדים, קהילות ישראל בעולם מבכות עימנו את הקורבנות ומתפללות לשלומנו ולזכויותינו. ראו את סערת הרוחות שקמה בעיתונות העולם, בקרב המוסדות והאירגונים היהודיים והלא-יהודיים, ואף בפרלמנטים שונים.

אל חיפול רוחבם, היזק ואימצו.

נגביר המאבק לזכויותינו בכל הדרכים.

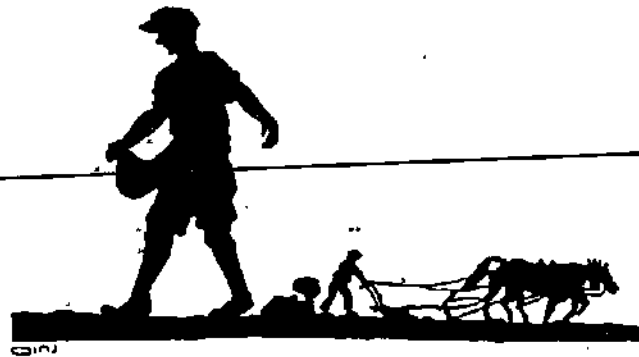
הפצה הכרזת הוכנה בצורה קפדנית ביותר, וניתן לה שם הצופן "מיבצע בזק". הייתה זו הפעם הראשונה בחולדות יהודי מרוקו, שברזו כזה חופץ בתנאים מחתרתיים ובהיקף כה נרחב. התיכנון בעשה כולו בידי "המיסגרת", ובהפצת הברזו שולבו חברי חוליות "לביא" וכ-150 חברי תנועות הנוער הציוניות - הבונים, דודר, השומר הצעיר, בני עקיבא והנוער הציוני. באוזה תקופה, היו בתנועות הנוער במרוקו כ-850 חניכים. מותו הפיתאומי של המלך מוחמד החמישי (21.2.61), גרם אי-ודאות לגבי הירושה, אבל בנו, יורש העצר חסן השני, הזכתר למלך. הוא היה בעל תואר שלישי במישפטטי והשכלה רחבה בצרפתית. חסן השני פתח תקופה חדשה כמדינת. קודם כל הזכרזה חניכה בלית,

וכתוצאה מבך שותדרו רוב הפעילים שהיו במעצר. הוא גם קיים את המדיניות הליבראלית כלפי היהודים, שעליו הכריז אביו לפני מותו. במדינה שהתמה על מגילת זכויות האדם, לא הוצב עוד מיבשול בפני כל יהודי, שביקש להגור לכל מדינה - פרט לישראל:

בחודש מאי 1962 הוקם אירגון אמריקני יהודי (היא"ם). שלקח על עצמו, בניראה בתוקף חוזה עם המישל המרוקני, הגירת יהודים על מיסלטליהם, בלי הרכוש הנכד, ובלי העברת כספים. כל אלה הצהירו, שהם נוסעים לקנדה. כל מי שעסק בזה ידע כמובן, שהיהודים הללו כף רגלם לא תדרוך בקנדה...

נסעו דרך צרפת (מארסוי) ישר לישראל. מישרד היא"ם היה מוכר בעיר, וכל הפקידים שלו היו מוכרים לשילטונות מרוקן. מישרד הפנים המרוקני קיבל רשימת מדויקת של כל הנוסעים מהאנשים שהנפיקו את הדרכונים.

קבוצות היהודים יצאו במטוסים וגם באניות. במדוקו היו עוד כ-165,000 יהודים. תקופת העליה "ג" נמשכה עד שנת 1973. המטוסים החכודים היו של חברת "אייר פראנץ" ושל "אייר מרוקו". הם המריאו תמיד בלילות מקאואבלאנקה לצרפת, משם במטוסים של "אל על" סעו היהודים לישראל. פקידי המבט והמישטרה המרוקנים ידעו בדיוק מהו היעז האמיתי של היהודים.

מדברי עמרם צרפתי:

מבחינת ביטחוננו האישי חשנו, שאנו פחות או יותר מבוסים, ושאולי הממשלה יודעת על הפעילות שלנו מבלי לתת לנו פירסום. במיסגרה הפעילות היהודית היו כל מיני אירגונים. כל מה שלא הגז קשור ישירות לציונות ולמדינת ישראל - היה מותר.

אנחנו, כתנועות, לא היינו מדווחים לגבי השילטונות... פעלנו במחתרת גמורה. בין היתר היה גלום בנו פוטנציאל של כוח אדם לפעילות בעת בריחה. כל עובדי האי"ס היו מזכרים, וניתן היה לאסור את כולם תוך יום אחד, בפעולה מתואמת. אותנו לא יכלו לעצור, בי לא הכירו אותנו. אבל חשדות היו קיימים, ובעיתון אוטוויציוני, "ליאופינין", הופיעו מירי פעם רמזים.

יום אחד התכנסנו, שליחים חיבורים בסיד, כאשר במאמר המערכת שלו, הואשמה ממשלת הוד מלכותו בכך, שהיא מעניקה חסות לפעילות ציונית של אנשים המתחזים בתיידיים. במאמר תוארה כל הפעילות שלנו. היינו מבוהלים והפסקנו את הפעילות. כדיוק באותו יום לא קיבלנו דיווח מהארס שטיפל בנו, איש הקשר שלנו עם המוסד. בעיתון היה כתוב, שאנשי האי"ס נעצרו, ושהמישטרה עורבת מצור אתר חשודים נוספים. התכנסנו ולא ידענו מה לעשות - עד שהגיע מישור ואמר: מה קרה? לא היה ולא נברא, כולם בסדר...

למחרת בבוקר או באותו לילה, נכנסו שוטרים וחיסלו את מערכת העיתון הזה. הרסו את המכונות בפקודת המלך, וטגרו את העיתון באמתלה של... חוב למס הכנסה... הפעילות החינוכית היתה כמו בכל חנועות הנוער, אלא שהתנהלה בגילאים מבוזרים יותר. ההתייחסות שלהם היתה רצינית יותר.

לא העמדנו פנים, פעלנו ישר לגופו של עניין. לימדנו אותם תולדות עם ישראל, על השואה, על הציונות, מושגי יסוד בסוציאליזם, דנו בנושאים שונים שעוררו למחשבה: פיתרונות לעם היהודי, התבוללות בן או לא. היתה תוכנית לימודית בנויה לתלפיות מא' עד ת'.

השליחים שהחליפו את עמדם צרפתי היו דוד הדס וחיים לבנדל, שבאו זה אחר זה לתקופת קצרות, עד שהגיע רוני רכב.

חיים לבנדל עבד איתו כחורשים והכניס אותו לפעילות בצורה מסודרת. בפני רוני רכב עמדו בעיניה קשות מאוד, כי חלק מהחומר של השליחים הקודמים הושמד מסיבות ביטחוניות. הוא התחיל להכניס חומר חדש בצורה מחתרתית. זה היה מסוכן למדי, אבל הפעולה היתה סרירה.

נפתחו קינים חרשים כפו ובמאראקש, ובסך הכל התנועה פעלה בהמישה קינים. כעבור זמן מה, גהוראת המוסד, נפסקה כל פעילות. הקשר של השליח בשאר רק עם בוגרים מרכזיים ספורים. רוני רכב קיבל הוראה מפורשת מהמוסד להישאר במרוקו, לפעילות שלא היתה קשורה בהדרכת התנועה.

מדיברי רוני רכב:

"מילחמת ששת הימים עצרה את הפעולה, אך אחרי המלחמה תורו הבוגרים, והתחלנו

מהתחלה. עסקנו בעליה של האנשים שלנו; הניכי התנועות... עלו בצורה מסודרת דרך צרפת. לא הייתה שום בעיה, זה היה מוסכם על דעת השילטונות. ידעו שיהודים יוצאים לארץ ישראל, שקיימת פעילות של נוער, אבל לא ידעו על קיום מחתרות מסודרות, על שליחים מארץ ישראל.

הקשר היחיד שלנו היה עם המוסד.

עשינו מחנות נזרף. בהדרגה ביטלתי את ההסתהרות תחת ג'לבה ומסיכה, כי הגעתי למסקנה שאי אפשר לחנך תינוך רציני בצורה אנונימית. לקחתי אה הסיכון הזה. בשנה השנייה לחידוש הפעולה אחרי מלחמת ששת הימים הגענו למצב כזה, שביטלתי לגמרי את האבזרים האלה, ובמוני יחר השליחים. המוסד התנגד לכך בתוקף, אבל הרגשנו יותר ביטחון, היה לנו יחור ניסיון, וגם הכרנו את החומר האנושי שאיזו עבדנו.

החוצאה היתה טובה; מאחר רגע שהורדנו את המסיכה השיחה היו מאוד רציניות. קיימנו מחנות. החברה קיבלו את ההכשרה במחנות הקיץ. היינו שולחים אחם להכשרה בצרפת. עכרו שם במשך שלושה חודשים, למדו עברית, עבדו בחקלאות, ומשם עלו לארץ, לקיבוצים שהיו מיועדים להם.

כל חודש וחצי היינו יוצאים להתאורר לפרו, רומא, שווייץ. היינו חייבים לעשות זאת, מטעמים ביטחוניים. כך זה התנהל במשך שלוש שנים, עד שהגיע המחליף שלי - פרדו מעין המיפץ. עבדנו בתפיפה כחודש, ואחד כך תזרתי הביתה".

"בעיקבות השריפה במיגד אל אקצה בירושלים, התקיימה בראבאט בשנת 1969 הוועדה האיטלמית. באותו שבוע, ביוזמת השליחים, נפסקו כל הפעילויות. מניסיון העבר, רגעים כאלה היו קשים ליהודים. לא ציראה אף יהודי ברתוב, בבתי הקפה או בקולנוע.

האיזור היהודי היה שומם, כולם התכנסו בבתיהם.

היהודים עצמם הסבירו, שבדומה לזיקית הם מתאימים את עצמם למצב: אם המצב מסוכן לא יוצאים החוצה - למה לעזור את השטן? רברים אלה מדוימים כמה רופף היה ביטחונם של היהודים, וחלוי במציאות המקומית. הם ידעו, שבעת משבר, יהיו הם השעיר לעזאזל. בסוף 1969 היה המצב טוב ליהודים, הם נמנו מחסות אוהדת של השילטונות. המשל היה מגיע מידי פעם לבית הכנסת ובתגינות המימונה היה מפגין בוכחות. בתקופת רגיעה קיימה התנועה סמינרים רבים, במתכונת של התנועה האירופית. השלית ידע, שסמינר של שבוע אחד שקול כנגד פעילות של תודשים: זה מגכש את התבורה, מקנה לצעיר חוויה של התנסות בחיים משותפים.

בני-הנוער המרוקני מתאימים בהחלט להיות תברים בתנועת השומר הצעיר, בין הטובים בתנועתנו. ההגבלה של השליה היחה חוסר יכולת לעבוד עם החניך לאורך זמן, כי היה עליו להסתפק בעבודה מרוכזת של שנה או שנתיים בלבד. בכל זאת קיבלו החניכים בתקופה הקצרה בתנועה כמרוקו מיטען חינוכי רציני, שעזר להם בקליטתם בקיבוץ וגם בארץ.

הקאזרים היו בדרך כלל מקומיים. בשנה השניה לפעילות, הייתה האווירה הכללית במרוקו שקטה ונוחה. ביקשתי וקיבלתי מידי טעם מדויבים מחתנועות בצרפת, שדוייץ או בלגיה לביקור של חודשים אחדים במרוקו. חיבר יצר קשרים עם התנועה האירופית ונתן תחושה טובה, שהתנועה במרוקו אינה רק משהו מקומי.

עצם נוכחותם של המדויכים במיסגרת התנועה הקנה לבוגרים המקומיים הרגשה של שייכות למיפעל חינוכי גדול.

השלית האחרון, רן ארטנו, יליד צרפת, הגיע למרוקו בתחילת שנת 1972. במרוקו היו אז כ-30,000 יהודים בקרב 15 מיליון תושבים. מחציתם בקאזאלאנקה, שמנתה מיליון וחצי תושבים; אלפים אחדים בעיר הבירה ראבאט, והיתר היו מפוזרים בערים מאראקש, מקנס, פז, טאנג'יר, ומיספר מישפותת בעירות נוספות כמו טאטואן, אנאדיר, מגאדור. קהילת קאזאלאנקה היחה מאורגנת היטב, עם כל השירותים הסוציאליים והחינוכיים, מוכות על ידי השילטונות, ונתמכה על ידי הג'וינט. כתי ספר של אליאנט ושל אורט

היו מאורגנים ברמה טובה וכן אירגונים דתיים של תב"ד ועוד. גם בראבאט היחה קהילה מאורגנת, מסוגרת יותר, של יהודים עשירים, שתלקם היו מְקורבים לחצר המלך; קהילה שמרנית יותר, רתוקה למדי מענייני העלייה וישראל, קשורה מאוד למקום. הקהילה השלישית בגודלה היחה מאראקש, בה היו מאות אחרות של יהודים, תלקם גרו בגאליס (האיזור האירופי של העיר), פקירים ומנהלי חברות. מיעוט קטן עדיין התגורר במלאח, שנמצא באזור הערבי, וחס היו לרוב חנוונים וסוחרים זעירים. בסאנג'יר התקיימה קהילה קטנה שנשטה להתבוללות, יותר ספרדית מלמרוקניה.

שילטון המלוכה נמצא בידי כמה מאות אנשים, אנשי מישפותת המלוכה וקצינים גבוהים שחיו את החצר המלכותית, ולמעשה השילטון פעל לפי נורמות של דיכוי השיכבה והחתונה של האוכלוסיה. הוכחה לכך היה מרפראנדום (מישאל עם) על שינוי החוקת, שאורגן במרוקו כחדש וחצי לפני ניסיון ההפיכה הראשון. זו הייתה הפעם הראשונה, שנשים השתתפו בהצבעה; התוצאות היו 99.5% בער השינוי. כל ערבי ברתוב ידע כי כל מי שיהנוג, ייבנס למחרת לבית הסוהר. זאת, למרות שיש כמרוקו גם מיפלגה קומוניסטית במחורת, וגם אופוזיציה מוכרת עם העיתון "לאופיניון" (שהוא אנטישמי, ומצדד כמאבק הערבי נגד האימפריאליזם הציוני). גם "אל סאתח" פועל כמרוקו.

לא פעם מדצאים כתיבות הדואר של יהודים כרוז ממביע על שיתוף הפעולה בין השילטון המרוקני לבין הציונים, שילטון אשר נותן ליהודים לעלות לישראל... האינטליגנציה, שרצתה ליטול חלק בשילטון, פעלה לפי הנחיות מקיצונים, שמגמתם הייתה לחפיל את המלך. למרות הכל אי אפשר לאמר, שבמרוקו קיימת אנשישמיות מובהקת וכרורה: מספר זן ארטנו:

"אחד הדברים המסוכנים עבורנו בתקופת הילתי שליח שם, הייתה הפעילות המחתרנית של האופוזיציה - המיד הששנו, שהשילטון ושירותי הביטחון המרוקנים, בחיפושיהם אחר קבוצה של אופוזיציה מרוקנית, עלולים להיתקל בנו.

סיכום

תנועת "השומר הצעיר" פעלה במרוקו במשך 25 שנים. שליחה הסמויים והגלויים עשו בארץ זו מתקופת החסות הצרפתית ועד לעצמאות המלאה; מחציונות המשיחית והמסורתית, עד לציונות פוליטית ומגשימה, בתוך מנג'נה מתעוררת, הנאבקת לעצמאות פוליטית; בתקופה של מאבקים בין השילטון הצרפתי לבין כוחות עממיים מרוקנים. הקהילה היהודית קילסה, הרכה והצליחה לשרוד מבלי להיטמע, והיא ותיקה יותר מהעם המרוקני עצמו.

בתוקף הנסיבות המקומיות, והאירועים הבינלאומיים, נאלצו יהודי לנטוש את בתיהם ואת קיבוציהם יקיריהם, ולהגר, דוכם לישראל וחלק קטן לאירופה ולאמריקה.

התנועה הציונית גילתה עניין ביהודי צפון-אפריקה רק לאחר תום מלחמת העולם השנייה, לאחר השואה ודילגול הרקבות האנושיות של עם ישראל באירופה הפצועה. האיחור הרב בחתוכרותה של התנועה זו, נרם לכך, שהתנועה הציונית לא הצליחה להכין את הכלים והדקושים לעליה ולקליטת המוני הקהילות בצורה מסודרת, כל הניסיונות המאוחרים, שנעשו במרוקו לספל בקהילה המיוחנת הזו, גרמו לסבל, לעזוץ ולביזוז כוחות. עד שקברניטי הציונות והסוכנות היהודית עמדו על טובה של קהילה זו, התגלגלו המאורעות הפוליטיים בקצב מואץ והגבירו את חלחץ של העליה ההמונית לישראל.

מיכשולים שונים ומשונים נעמדו בדרך העיסוק בעלייה ובקליטה של עדה זו: נורמים יהודיים גנים-מרוקנים וגורמים ישראלים נאבקו זה בזה, כשדיעוהיהם חלוקה לגבי המדיניות הרצויה לשם הצלת העדה היהודית, החיה בתוך המערבולת הפוליטית המרוקנית. עדה שלמה שמנחה למעלה מרבע מיליון נפש, שהייתה מורששת באדמת מרוקו, עזבה את המקום מצוניה הטוב, בלי גירוש וכלי פוגרומים ועברה למולדת החדשה-עתיקה - ישראל.

הקהילה עברה תהליכים בלתי-פוסקים של שינויים מכל הבחינות. תנועות חנוכה החלוציות שהגיעו לקהילה זו באיחור רב, ניסו לתקוע בה יתר, לחנך ולהסביר את הציונות ולהכין את הנוער לעליה ולקליטת טובה. התנאים הפוליטיים המיוחדים במרוקו והחלול מצד המוסדות הציוניים בקהילה זו, לא איפשרו להנוער להגך קאזרים וחזקים בקרב הנוער. אבל למרות כל הקשיים מביח ומחנך, הצליחו תנועות הנוער לקרב אליהן את הנוער היהודי המרוקני החנוט, שהיה מלא שימחת חיים ורצון לפעול ולהוכיח את יכולתו בעשיה החלוצית.

הגרעינים שנועדו במרוקו על ידי כל תנועות הנוער החלוציות הוכיחו, שהדרך הנכונה היא הטובה ביותר, ושהנוער המרוקני אינו נחלל בנכונות מכל נוער יהודי אחר.

הפעילות שלנו, בעצם לא כוונה נגד השילטון. הייתה זו פעילות של יהודים, ציונים - חינוך לציונות, לישראל. אבל איש לא היה צריך לדעת זאת. לא פעלנו נגד החוק המרוקני, בעוד אוחן קבוצות אוטונומיות ניסו לעשות דווקא זאת, כי מטרות הייתה להפיל את שילטון המלך.

למרות כל הזהירות והחשאינות, אי אפשר לאמר, שהשילטון לא ידע על העליה היהודית לארץ, או על כך, שמישרד מסוים היה למעשה ביסוי למחלקת העלייה של הסוכנות היהודית. בכל זאת, התעמולה חסרו-ערבית של איסתקלאל לא הייתה נוחה ליהודים. הרצח של אופקיר, אדם שעזר רבות ליהודים ומיפה עליהם ככל מיני פעולות, עירער את ביטחון הקהילה. היהודים שלחו את ילדיהם להמשך לימודים בסטראסבור, בז'נבה או בפריז, וגם לישראל, ורק הזקנים נישארו.

כיום יש במרוקו כ-18,000 יהודים, שמהם יושבים שני שלישים בקאואבלאנקה, ושלוש מפוזר בערים שונות. לפי דבריו של שאול בן שימחון, שביקר במרוקו בתחילת שנת 1986, ניתן לחלק את האוכלוסיה כך: שליש שכירים, שליש זעיר-בורגנים ושליש עשירים. יש בתי ספר יסודיים, גני ילדים ובית ספר תיכון של חב"ד (של הרבי מליובאביץ'), שבו 900 בנות. יש בתי כנסת ככל קהילה. בקאואבלאנקה קיים סמינר למורים ושני בתי-אבות, בית ספר מיקצועי של אורט, שהממשלה המרוקנית משתתפת במימון ובקיומו. קיימה תנועת נוער של הצופים היהודיים, וקבוצת אליעזר בן-יהודה של קארל נטר.

ליהודים אין חופש ביטוי, דיעה, או זכות הצבעה בבחירות. נדרך כלל אינם מתערבים בפוליטיקה, ואינם מתבלטים בציבור המרוקני.

כדאי לציון, שבתקופה זו השליחים של שלוש התנועות החלוציות, הבונים, דרור, והשומר הצעיר, פעלו במשותף, והיחסים כיניחם היו יוצאים מן הכלל. עזרו זה לזה,

נפגשו כל ערכ אחרי הפעולה, והעבירו רעיונות זה לזה.

כל התנועות החלוציות, שפעלו במרוקו היו בחסות הסוכנות היהודית, קרי המוסד, שתחת אחריותו נעשה כל הפעילות הציונית. ביוני 1973 תחליטו המוסד והסוכנות היהודית להסל את התנועות שפעלו במרוקו. בזמן ששליחנו היה בארץ, הם ביקשו את כל המפתחות של הדירות ושל הקינים. תוך שמונה ימים הוסלו כל ההיטים, כל הסליקים, כל החומר. התנועה בארץ הביעו התנגדות הריפה לדבר, אך זה לא עזר, וכאשר פרצה פיהאום מילחמת יום הכיפורים, נסתים הוויכוח בנדון.

תאריכים

הוועידה הראשונה של הציונים.	ינואר 1936
הוועידה השנייה של הקרן הקיימת לישראל.	1937
עלייה אינדיווידואלית, "פראית", ללא תוכנון.	1948 - 1945
עלייה חופשית לגאלית, עם הגבלות מצד הצדפחים לגבי מיספר העולים.	1948 - 1956
עלייה בלתי לגאלית.	1956 - 1961
עלייה חשאית דרך היא"ס.	1962 ואילך
* * *	
מיפגן גדול של נוער יהודי ב"אנטא" בנוכחות אישים מרוקנים.	1.5.1948
מהומות באוגדה ובבטר השכן גררה בהן נרצחו 43 יהודים.	7.6.1948
סמינר המדויכים בצרפת.	5-30.8.1952
התנגשות עם הרונים, קטי-אן-בזג הערבי עיד בביר.	14.8.1952
המקדון, כחוב האנגלים 17.	26.9.1952
אספה כללית של הפדרציה הציונית במאראקש, ביוזמת רפאל ד'ורנו.	23.11.1952
הדחת הסולטן.	20.8.1953
הסולטן חוזר למרוקו.	16.11.1955
מות מנהיג הברברים במאראקש, אל גלאוי.	23.1.1956
עצמאות מרוקו.	מרץ 1956
הקמת הצבא המרוקני.	14.5.1956
ברית האירגונים החלוציים (חמש תנועות).	יוני 1956
צו סגירה למישרדי "קדימה".	20.6.1956
צו האוסר על היהודים להגר לפאלסטינה. סיום העלייה הלגאלית.	27.9.1956
הבתרת מוחמד החמישי, בן יוסף, למלך.	1957
בחירות ראשונות במרוקו.	29.5.1960
ועידת קאזאבלאנקה, מלוח בהסדרת היהודים ומעצרום על ידי השילטונות.	3.1.1961

אלא שלא היו לו הכלים והזמן, שהיו דרושים על מנת להוכיח את שיעור קומתו ואת מידת הדינאמיות שלו. משעלה נוער זה ארצה, רדוש היה דור שלם עד שהדיעות הקדומות שנילוו אליו מן ההתחלה ייעלמו.

הפיגור, שהיה מנת חלקו של הנוער היהודי המרוקני, שנבע מחוסר השכלה וחינוך מודרניים, גרם לקשיי קליטתם בארץ, והכביד על תנועות הנוער את מילוי תפקידן בכבוד ובהצלחה.

תנועת "השומר הצעיר", שהגיעה האחרונה למרוקו, בשנות החמישים, נאבקה קשות בגורמים המקומיים, כדי שתוכל למלא את תפקידה בקרב הנוער היהודי. היא הצליחה להתקדם בכוחות עצמה ולפלוס לה דרך, והייתה לתנועה חלוצית רצינית, המזנכת להגשמה בקיבוץ. קשיים ליוו אותה לאורך כל הדרך, כמילחמה נגד דיעות קדומות של ראשי הקהילות והמוסדות היהודיים והציוניים שבמקום.

שליחיה של תנועת "השומר הצעיר", שפעלו במרוקו, ראויים לשבחים על עבודתם המסורה בתנאים קשים ביותר, ועל דבקותם במטרה החלוצית שלשמה נשלחו למרוקו. הם נוכחו לרעת, כי ההשקפה הייתה כראיה, וכי למרות מיעוט האמצעים והכלים, שעמדו לרשותם, ראו ברכה בעמלם. אין ספק, שבכוחות גדולים יותר, ועם שליחים ובים יותר, יכלו להוצאות להיות מרשימות הרבה יותר.

רפאל בן-אשר (JOURNO)

רשימת השליחים שפעלו במרוקו

1950-1949	מרים מיוחס (אנגלברג). ילידת רומניה. עלתה בשנת 1945. מחנכת בקיבוץ שריד. שליחת המחלקה ליהודי המזרח של הסוכנות היהודית, למרוקו.
1950-1949	אברהם בן דוד. יליד בולגריה. עלה בשנת 1941 במיסגרת עליית הנוער. כחבר קיבוץ עין שמר היה שליח המחלקה ליהודי המזרח של הסוכנות.
1951-1950	ישראל ביר (אנדרי פראנקו). יליד תורכיה. חניך עליית הנוער בעין החורש. היה חבר קיבוץ גבולות שליח הסוכנות (עליית הנוער).
1953-1952	רפאל בן-אשר (ז'ורנו). מראשי התנועה בתוניסיה. עלה בשנת 1949 לקיבוץ דן. אחרי מספר שליחויות בקליטת עלייה בארץ ובחז"ל, עבר לקיבוץ כפר-מנחם בסוף 1954. היה שליח הסוכנות במרוקו.
1956-1955	דוד בן-דוד. יליד בלגיה. עלה לקיבוץ רותמה בשנת 1949. מדריך חברות הנוער. היה השליח הראשון של התנועה במרוקו.
1959-1957	שמעון מלך ז"ל. חבר קיבוץ גהבות חביבה. היה שליח התנועה.
1961-1959	דוד חבר. יליד סוריה. חניך חברת נוער בקיבוץ שמיר. מדריך נוער בשכונות. היה שליח התנועה.
1963-1961	עמרם צרפתי. יליד מצריים. חבר קיבוץ יד מרדכי. הנה שליח התנועה.
1966-1964	דוד הדס (ברעס), חיים לבנדל (בית-קמה), היו שליחי התנועה במשך תקופות קצרות בשנים אלה.
1969-1966	רונן רכב. יליד קיבוץ מזרע. שליח התנועה.
1972-1969	אורי פלרו. יליד בלגיה. חבר עין המפרץ. שליח התנועה.
1973-1972	דן ארטנו. יליד צרפת. מקיבוץ יחיעם. היה השליח האחרון של התנועה במרוקו.

* * *

* בוגרי המכון למדריכי חו"ל שנשלחו על ידי התנועה ללימוד בארץ וחזרו להדריך בתנועה במרוקו * חברי התנועה בצרפת, שבאו לעזור לתנועה במרוקו * פרוספר אוחאנה, ז'ילבר שוקרון, מוריס דהאן, נורית ישראלי, איתן זילברנג, שלמה גלוגרמן, מורדו אחיעזר.

11.1.1961	טביעת האונייה "אגוז".
13.1.1961	מיקרה הטביעה מפורסם כעיתונות. מאמר הסתה ב"אל פאזר" גורם לזעזוע עמוק אצל היהודים.
8-9.2.1961	הפצת כרוז בצרפתית ברחבי מרוקו, על ידי הנוער החלוצי, למען העלייה.
18.2.1961	פגישת מוחמד החמישי עם נכבדי מועצת הקהילות במרוקו.
24.2.1961	לחץ בינלאומי ודיפלומאטי על סולטן מרוקו למען העלייה.
26.2.1961	מות המלך מוחמד החמישי.
3.3.1961	חסן חשני בנו של מוחמד החמישי מוכתר למלך.
1961	הלאמת בתי-הספר של אליאנס (אליאנס התאחד).
16.3-24.7.1961	מיבצע 'מוראל' (120 יום); 530 ילדים נישלחו לשווייץ בדרך-לישראל.
26.3.1962	כנס שליחים של ה"שימר הצעיר", מאירופה ומצפון-אפריקה כפאריז.
17.10.1962	כנס המישלחת באירופה כפאריז.
יולי 1963	ניסיון להתנקש בחיי המלך ימים אחדים לפני הבחירות המוניציפאליות. פירוק כל המפלגות. כיצוע מעצרים רבים.
יוני 1967	מרוקו שולחת חיילים לעזרת הערבים, אבל מגיעים אחרי גמר מלחמת ששה הימים.
1969	ועידת פיסגה מוסלמית (אחרי שריפת מיטגד אל-אקצה).
10.7.1971	פוטש שניכשל נגד המלך (מאמר ז'ן אפריק מס' 050): "מכת ראבאט" זיעזעה את המדינות המערביות. היום התיכון הוא "אגס מערבי". בשנת 10/7/1971 הודיע תרדיו, שהמלך נירצח ומרוקו הסכה לרפובליקה. אבל זמן קצר לאחר מכן הודיע הראדיו שכל המתקוממים חוסלו. שקט במדינה, וגם המפלגות לא התקוממו. התקבלה החוקה, הוכרזה תנינה לאסירים. בין המשוחררים, א. צרפתי ותבריו. בין הניספים, כתב ה"נובל אוברוואסר", שארל גויסה.

קאפיטולאציה - אמנה שקבעה זכויות תושבים לא מוסלמים (נוצרים ויהודים) בשטחים מוסלמיים.

מאבן - ממשלת הטולטן.

סלקציה - עקרונות הסלקציה היו קיימים גם לפני קום המדינה, בזמן חלוקת סרטיסקאטים לפי סוג העולים, ולפי צרכי היישוב. עקרונו אלה לא התאימו לעולי מרוקו. פיצול מישפחות מרובות ילדים גרם לטראגדיות רבות, לכן הסלקציה לא החזיקה מעמד יותר משנה, אך האטה את קצב העלייה למרות חוק השבות.

חוק השבות - התקבל ביום 5.7.50 - שירותי הרפואה עברו ממחלקת העלייה למישרד הבריאות הישראלי, שהשפיע על בן גוריון להסכים לעלייה סלקטיבית.

מלאח - גטו; שבונת היהודים, שהייתה מאוכלסת בצפיפות.

אל ויפאן - נאמנות.

דמי - תחת תסות.

שלמה זשן , ציבור ויהודים, מישרד הביטחון, תשמ"ג.
 דר' רליה עופר , עליה בלתי-חוקית (1939 - 1942), יד בן-צבי, 1988.
 יהודה ברגינסקי , גולה במצוקה , הוצאת הקיבוץ המאוחד, יגור, 1978.
 חנוך ברטוב , "מעריב", 28.3.83.
 שטרית נחוראי-מאיר, אימת החלום, הוצאת פתירוס, 1983.
 דוריס בן-סימון-זונן , התפתחות היהדות במרוקו, 1956-1912, פריז, 1968.
 צבי יתודה , האירגון הציני במרוקו , ספרית בן-צבי.
 מ. לסקר , התינוך היהודי במרוקו, "פעמיים", מס' 9, 1981.
 יאני אכידוב , תזכרים נעלמים, עם עובד, תשט"ו.
 שגב שמואל , מיבצע יבין, מישרד הביטחון; חשמ"ר.
 אביטבול מיכאל , פעילות ציונית בצפון-אפריקה, "פעמיים" מס' 2, 1972.
 בנפו מאיר , זיכרונות על ההעפלה ממרוקו - "אגוד", "הדים", מחלקת האירגון של הסוכנות.
 דרויאן ניצה , הציונות במרוקו, "ביונים", מס' 28.
 אפרים בן חיים , שרשים במיחת, אפעל, יד סבגקין.
 דר' כר אשר , היהודים במרוקו השריפית, הוצאת זלמן שזר, 1977.
 יהונתן תורץ , על ההסתדרות הציונית במרוקו, הארכיון הציוני, ZA/3245.
 תזכיר מחלקת העלייה, 2/3/45, הארכיון הציוני, 56/1985.
 במערכה, ביטאון הציבור הספרדי ועדות המיזרות, מס' 293, מארס 1985.
 דוד בהן , הציונות במרוקו (1912 - 1925), "כיוונים", מס' 18, פברואר 1985.
 ח.ג. הרשברג , תולדות היהודים באפריקה הציונית, מוסד ביאליק, 1965.
 עלייה לישראל ממרוקו, 1948 - 1972, הלישכה המרכזית לסטאטיסטיקה.
 ראיון עם אבי טולדנו, "מעריב", 22/4/1982.
 "סוללים", עלון גרעין קבוצת רוחמה, מס' 1, 1963.
 יהודי מרוקו, מרכז החברה, 1978.
 חיי יהודי מרוקו, מוסיאון ישראל, ירושלים, 1983.
 דוחות על תנועת היהודים במרוקו, הארכיון הציוני.
 תיקים מס' 103, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000.

en guise d'introduction

Avec la parution de "Maguén", s'inscrit dans l'histoire de notre mouvement au Maroc une page nouvelle. Il y a près d'un an que nous avons rompus le contacte avec toi haver et toi sympathisant.

Mais ce silence n'était pas le signe avant-coureur de notre proche disparition en tant que mouvement de jeunesse, non, loin de là, pendant cette année, nous avons lutté, réorganisé, fortifié les cadres de notre mouvement, et aujourd'hui, nous sortons plus forts que jamais.

Les événements du mois d'août 1954, ont été pour nous un avertissement du danger qui menace le yichouv Juif du Maroc. Permis toutes les jeunesse notre mouvement était prêt au sacrifice de soi-même pour l'honneur du peuple Juif.

Ce fut une prise de conscience, de notre devoir envers Israël, le peuple Juif et la tâche historique de notre mouvement.

Aujourd'hui nous venons à nouveau vers toi haver, avec l'espoir cette fois que "Maguén" sera fort assez pour paraître périodiquement.

Maguén, c'est la vie de nos kvoutot, c'est l'expression des havérim, c'est l'expression du mouvement au Maroc.

Le mouvement est jeune, mais déjà riche en réalisations. La vie de camp, nos sorties, nos activités sportives et culturelles, nos études sur Israël, voilà ce qui fait de nous un mouvement de jeunesse; la camaraderie, l'amitié, cela aussi sont des choses qui ne peuvent te laisser indifférent.

Maguén aussi a besoin de ton amitié, lui aussi veut que l'on se confie à lui et c'est à toi haver que "Maguén" s'adresse.

" SOIS MON ami "

Bezdek Ve amtz.

La rédaction.

העתון "מגן" - 1954

Zafrani Haim , Les Juifs du Maroc, Ed. Geutner, Paris, 1972.

Coidan E.E. , Le Sionisme au Maroc, Rabat, 1946.

Chouraqui A. , La Saga des Juifs d'Afrique du Nord, Hachette, 1972.

Carlos de Nesri , Le Juif de Tanger et de Maroc, Editions Internationales, Tanger, 1956.

Rezetti Robert , Les Partis Politiques Marocains, Editions A. Colin, 1955.

Miege J.L. , Le Maroc, Edition B.Arthaud, 1952.

Militants Juifs pour l'Indépendance Marocaine, Nouveaux Cahiers, No.7, Automne 1982.

Comptes Rendus de la Conférence Régionale de la Fédération

Sioniste Marocaine, 8 Juin 1946 (K3 S/794), Mars 1947

(S/596).....חוקים בארכיון הציוני המרכזי

Palazzoli Claude , Maroc , Sindbad, 1974.

Monteil Vincent , Maroc , Collection Petite Planete, Ed. du Seuil, 1962.

תרגום כרוז ממרוקאית-יהודית

באנו להסביר לכם בענין "עליית הנוער" והתועלת הגדולה לילדים, מעולים על ידה (עליית הנוער).

הם יקבלו השכלה, ילמדו מקצוע, ביצועים ועוד.

הילדים האלה יעללו את שררן להוריהם הן מכתובת מגורים והן מבחינת מתייה -

כדי שימרגלו, יפתחו את עיניהם וידעו מה לעשות - מכורן שיש אנשים שטוענים

שילדיהם כותבים להם מהארץ שאין כאן לימוד תורה ושמיחה השבת - שהמדריכים שלהם לא מאמינים.

הורבים האלה נעלמו מההורים הראויים לדעת שהמגורים של עליית הנוער מחולקים לשני חלקים, חלק אחד של המאמינים וחלק שני של החילונים.

לכן ראוי שכל אחד, המעונין לשלוח את בניו למקומות דתיים הסתכנים את הילדים על חרף ועבודה, לא יסכים עד שיקבל בכחב מהאחראי בעיר שלו שילדיהם יהיו בנתיים של דתיים - ואם לא כך שיחזירו אותם אליהם ואם לא רוצים לקבל אותם שיכתבו מכתב,

עדיף מאשר לפלוח אותם. אין על מי לסמוך שהילדים לא יפלו במקום שאין בו לא תורה ולא שמירת שבת - יחזרו אפיקורסים גמורים - ופי שלא הבין הנטב איך לנהוג יתיעץ

באנשים יראי ה' היודעים להיכן טובילים דרכי עליית הנוער.

ולבטוח לאחר שכל זה הוברר מי ששלח את ילדיו ולא הבין את הדברים חניף זו תהיה אשמתו בכל הענין וכל ישראל אמן, בן ימי וצור.

איט יהודי

עדיף ב"ה שסעו וחתי נמשכם

וינא נכבדוכם על סגל ה"עליית הנוער" : נשאת לבבנו די בא תפסנו

לדראי די בא יסלעו עלא ירהא, די בא ירונו תאוא ובא יתעלמו קראיית ונאייט

וררך אלין. וסין ניר האדסי כא יחזרו סריק לוואלרהוב. לא סן ירהת כנאנאן יא סן

סגל דלסעימא דיאלהום. סא סן יהואלפו ותחללו עיניהום באם ירפו בא יספלו

ונתיה כאינין סי נאס די בא ותסאנאו באיין אולארהום בא יכתביליהום די סא באיין

דין ולא קראיא דתורה ולא סכירת שבת. ולסדריים דיאלהום ספרים ובא יעללסיהום

ניר לכפרות ריל כהא וינא נית ועלסכום באיין אהר סי איקע סן ינכוסיא דלאאליין

נחית ראים תצרפו באיין דיאך די עליית הנוער פיהם יתקבאית אומדן קאכר דין

או אחרין סא קאכרנס ב"ה. כיהא דאני עלא סל האהר די יתב יסאמר אולרו כסואדע

רהים די סא יקדמו דראוי על התורה והעבודה. סא יסרבו תיא יקבר כסכתא סן

ענר די מכללך פלאדי כוננו באיין ולאו יכנע פדיאך דתמים סא סאן סי יתחנפלו

ודיא סא תכסום יעטייהו האך לכלאם בלכתבא ספין סא יסאפדהום. סא סאן סי יענלו

באיין אולאדי קררי יסומו פרימנאדאק די סא באיין יא סן ילא יהודי ולא סכירת שבת

תרועולו אפיקורסים כסורים ריל ודי סא תכסם בליה סין יעמל ותסאמר סא

נאס יראי ה' די סא יערפו דהאכל די עליית הנוער ינורות. וכננה האך ספין כסאם

די סאמר ולאו זמא סאפס סהאך סי די קולנא לפק ותכסולו סכית על סגל

די קללח דין ולכפרות האך דעברתום עליה וכל ישראל יקרה אכיר

איט יהודי

תרגום מיהודית-מרוקאית: מאבק הדתלים למען עליה דתית - 1954

כי כה אמר ה' יקול ליהוה שמענה שמו ואין שמו
הוה כי גדול היום מאין כמוהו זעת צרה הוה ליעקב

וממנה יושע ו' (יבסיהו)

אל כל יהודי ו'

בשבעות האחרונים דם רב נשפך במדוקו
הרגו כאבנים במכונים וברזנים
גם היה שהמאורעות התרחשו כמרחקמה
מרחובות היהודים ולכן הפעם "גצלו מטבת
אבל גם זה אות הוא לנו ואזהרת אחרונה
שרק דרך אחת לפנינו
עליה לישראל בלי לחבות אף רגע ו'
הצלה אחרת - אין ו'

כל מי שאומר דתם לחכות את גפשו מסכן
כל יהודי יבין מה מחכה לנו פה בתקופה
הקרובה בתקופת שבימים אלה רק התחילת
כל מי שמיעץ לחברו לחכות - דם חברו בראשו
ומאשמתו לא יינקה ו'
כל אב ואב אשר מעכב את בנו ואת בתו
מלעלות לישראל בית עכור כל המשפחה
הוא מונע לחקים ו'
כל אב ואב אשר מעכב את בנו ובתו מלעלות -
את ילדיו הוא מפקיר ואת זרעו הוא מכרית ו'

לומיע ליהוד ו'

ומאפי די פאתו דם בתיר גחרק פלמאדוק
די נקטלו בלחזאר במכאכך ובלמאחל
גם כאן די האר לקטילאר די תראו בררא מן
למלאלת דליהודי והאר למררא תפנא מן לקטילא
בלחק האר גם די טרא אימארא הייא לינא
ולעלם האלי די טריק אחרא באקיא קדראמנא ו'
הייא טלעא לארץ ישראל פלא תעטיק אפילו קסם
דלמאנאנא ו לפכבאן וטריק אכרא מא כאיינאם ו'
זמיע די יקול ליום יתסנא כא ידככל האצו
פי פננה

כל מן הוה יהודי יפהם אם כא יתסנא פלוקת
קריב די הארסי די תרא דאה גיה לבדיאן
די כא יעטי אראי לצאחכו באם יתסנא דם די
צאחכו עלא ראצו ודעכו מא יתמחאם ו'
זמיע אלכו אוו לאום די כא יעככם עלא בנו אוו
בנתו מלעליה לארץ ישראל כא ימנע מן בנו ומן
בנתו באם מא יבניס האר ותתא לראצו ו'
זמיע אלכו אוו לאום די כא יעככם עלה בנו אוו בנתו
באם מא יטלעם למעיסה די אורארו כא יסככל
זרע דיארו כא יפני ו'

אוניברסיטת חיפה
ספריית יונס וסוראן מזרחי
* YOUNG & SOHRAN MIZRAHI LIBRARY *
UNIVERSITY OF HAIFA